

Bónis György és társai jogi népszokásgyűjtése Tápén

(Forrásközlés)

I.

KÓHEGYI MIHÁLY
(Baja, Türr István Múzeum)

NAGY JANKA TEODÓRA
(Szekszárd)

A harmincas években Györffy István kezdeményezésére, az igazságügyminisztérium támogatásával jogi néphagyománykutatás kezdődött, amely „a tételes jog mellett, vagy annak ellenére a nép köztudatában élő jogelvek, szokások és eljárások” összegyűjtését tekintette céljának.¹ E mozgalom keretében 1939 és 1948 között több mint száz kutató gyűjtött adatokat az ország legkülönbözőbb településeiről.² A célokat megfogalmazva Bónis György kolozsvári egyetemi tanár a gyűjtés néprajzi, jogtörténeti és jogpolitikai jelentőségét hangsúlyozta. „Munkánk haszna hármas lesz: más oldalról ismerjük meg a magyar népet, a hagyományból jobban élénk tűnik jogunk múltja, jogtudományunk magyarabbá lesz.”³ Cikkeiben, tanulmányaiban Bónis később is gyakran foglalkozott a jogi néphagyományok kutatásának elméleti és módszertani kérdéseivel, diákjaival több helyszínen gyűjtött, a jogtörténet oldaláról összegezte és értékelt a mozgalom eredményeit.⁴

A Pázmány Péter Tudományegyetem Néprajzi Intézete, illetve az annak keretében működő Országos Táj- és Népkutató Intézet vezetője, Györffy István kezdeményezésére 1939 elején Bónis György és Papp László részvételével munkaközösség alakult a népi jogélet kutatására. A munkába később Viski Károlyt, Hofer J. Miklóst, Fél Editet és Szendrey Ákost is bevonták. A munkaközösség a szakmai ajánlások mellett kérdőívet állított össze, amelyet Bónis György meg is jelentetett.⁵ Györffy halála után Bónis – többek között egyetemi magántanári képzésére

¹ OL K 579 IM 33.704/1940. I.M. III. sz. felhívás.

² A résztvevők és a községek számára vonatkozóan az egyes szerzők eltérő adatokat említenek. Papp László „82 gyűjtőtől 113 elkülönült részre oszló 95 db jelentésről” (EA 13.300. 2., Papp László 1948. 6.), Tárkány Szücs Ernő kb. 120 gyűjtőről ír (Tárkány Szücs Ernő 1981. 16.). Jelentésében Hofer J. Miklós több mint 140 gyűjtőről szól. (OL 17.443.) Papp szerint „137 község, továbbá 10 járásbírótság, 3 vármegye, 5 táj területére vonatkoznak a jelentések” (EA 13.300. 4.), Tárkány Szücs hozzávetőlegesen 340 községre kiterjedőnek tartja a gyűjteményt (Tárkány Szücs Ernő 1981. 16.).

³ Bónis György 1939/a. 122.

⁴ Bónis György 1939/a, Bónis György 1939/b, Bónis György 1941, Bónis György 1942/a, Bónis György 1942/b, Bónis György 1942/c, Bónis György 1943/a, Bónis György 1943/b, Bónis György 1948, Bónis György 1956.

⁵ Bónis György 1939/b

készülve – egy ideig nem vett részt az irányításban. Amikor azonban a gyűjtések eredményeként beérkező anyag szakszerű feldolgozásának lehetőségeiről a szervezést irányító igazságügyminisztérium nevében Hofer J. Miklós a véleményét kérte, részletes munkatervet terjesztett elő.

Alapvetőnek tekintette a biztonságos pénzügyi háttér megteremtését. A tennivalók között első helyen említette a gyűjtést irányító szakember kiválasztását, s erre a feladatra legalkalmasabbnak Viski Károlyt és Szendrey Ákost tartotta. Szólt a továbbképzések, a tanfolyamok fontosságáról. A munka eredményes folytatásához nélkülözhetetlennek tartotta az eddigi jogi néprajzi szakirodalom összefoglalását, melynek megírására Szendrey Ákost vélte legalkalmasabbnak.⁶

Hofer örömmel nyugtázta, hogy ha a jelentések eredményeinek összegzésére és a gyűjtés módszereinek kidolgozására Bónis nem is vállalkozott, az erdélyi területeken folyó gyűjtés irányítását és – Szendrey akadályoztatása esetén – a szakirodalom összefoglalását szívesen megtenné.

Tanítványként Tárkány Szücs Ernő többször is méltatta Bónis erdélyi működését.⁷ A Garam mentén végzett kutatási eredmények publikálása után a kolozsvári jogtörténeti szeminárium vezetőjeként Bónis György 1942-ben 14 kutató részvételével Kalotaszeg 25 községében szervezett gyűjtést.⁸ Bónis indíttatására, az ő segítségével szerzett minisztériumi anyagi támogatással kezdte meg gyűjtéseit Tárkány Szücs Ernő Mártélyon. Munkája a kolozsvári egyetem jogtörténeti szemináriuma által tervezett, a jogi néphagyománygyűjtés eredményeit publikáló sorozat első köteteként jelent meg 1944-ben, s mint a gyűjtőknek szánt módszertani anyagot, Bónis maga ajánlotta az igazságügyminiszter figyelmébe.⁹

A szegedi egyetemen 1948. szeptember 1. és október 15. között tanítványaival Tápén szervezett gyűjtést. Az anyag egy részét Börcsök Vince felhasználta a tápéi jogi néphagyományokról írott összefoglalásában, s egy-egy jogi szokás ismertetése kapcsán Tárkány Szücs Ernő is többször említett tápéi példát.¹⁰ A Papp László kifejezésével élve jogászai tárgyismerettel és néprajzi módszerrel gyűjtött anyag gazdagsága, sokrétűsége indokolja a teljes közzétételt, hiszen e sok tekintetben ma már nem is gyűjthető forrásanyag értékes adatként, egyes változásvizsgálatok bázisaként is szolgálhat.¹¹

⁶ OL 17.443.

⁷ Tárkány Szücs Ernő 1944. 6., Tárkány Szücs Ernő 1981. 17.

⁸ Az anyag legnagyobb része sajnos a háború során megsemmisült. Bónis György 1941, Tárkány Szücs Ernő 1943, 1981. 17.

⁹ OL K 579, Tárkány Szücs Ernő 1948. 304.

¹⁰ Börcsök Vince 1971, Tárkány Szücs Ernő 1981.

¹¹ Ezúton mondunk köszönetet Hofer Tamásnak, a Néprajzi Múzeum igazgatójának az anyag közlésének engedélyezéséért és lektorunknak, Paládi-Kovács Attilának segítő észrevételeiért.

Bónis György a tápéi gyűjtés során nem a népi jogéletkutató munkaközösség által összeállított, hanem a Papp László-féle kibővített kérdőív alapján dolgozott. A kérdőív bevezető pontjaira (általános helyismertetés, jog, törvény, szokás fogalmának értelmezése, pereskedéssel, bíraskodással kapcsolatos vélekedések) adott válaszok és a tápéi jogi népszokások jogágakénti általános összefoglalást tartalmazó, minden valószínűség szerint Bónis által megfogalmazott értékelés töredékes, így ezt ebben a formában közöljük.

A közzététel nem a leltározó által adott folyamatos számozás, hanem az eredeti kérdőív pontjainak növekvő számsorrendje szerint történik. Ez nem folyamatos, nincs minden kérdésre válasz, de az is előfordul, hogy egy felelet több kérdőpontra is vonatkozik. Ez utóbbi esetben az elsőként jelölnél (az alacsonyabb számúnál) közöljük a gyűjtött anyagot. Ha egy kérdőpontra több válasz is született, egymáshoz viszonyított sorrendjüket a leltározó által alkalmazott sorszámozás határozta meg. Ettől csak egy esetben, a községi bíróság előtt zajló, több cédulára kiterjedő pereskedés folyamatos leírása érdekében térünk el.¹³

Az eredetileg is gépelt cédulákat az anyagközlés általános elvei alapján, csupán a nyilvánvaló helyesírási és gépelési hibákat javítva közöljük. Nem tekinthettünk el az értelemzavaró központozások javításától. A gyűjtők által használt írógépen hiányzott a hosszú í, ú, ü, ezeket a jelenlegi helyesírási szabályoknak megfelelően pótoltuk. Egységesítettünk néhány különböző formában használt rövidítést, kifejezést (Ft, négy-szögöl, lásd). Érintetlenül hagytuk viszont a gyűjtők eltérő fogalmazást, leírási stílusát, a nyelvhelyességi hibákat (pl. a hol egyes szám első személyben, hol egyes szám harmadik személyben íródott szövegeket, továbbá az ilyen kifejezéseket: „meg kell kérdezze, be kell tartsa”). Csupán az értelemzavaró kihagyást, kimaradt betűt, szót pótoltuk [...] A cédula leírói nem jelölik következetesen az idézeteket, a sajátos népnyelvi kifejezéseket. Van, amikor idézőjelet használnak, máskor aláhúzást, de előfordul, hogy egyáltalán nem jelölik. Ezeket nem változtattunk. Cikkünk második részében a forrásközlést végül egy rövid értékelés közreadásával fogjuk majd teljessé tenni.

I. Helyzetkép

Tápé nagyközség (4900 lakos) Csongrád vármegyében, a kiskundorozsmai járásban a Tisza mindkét partján, a Maros torkolatánál terül el. Szeged városától 2 km-re fekszik. A szegedi törvényszékhez és járásbírósághoz tartozik. Északon Algyő, Sövényháza, keleten Püspök-

¹³ A 19., 20. 21. cédula egyaránt a 16. kérdőpontra adott válasz. A jobboldali számozás viszont felcserélődik. A 21. az eleje, a 20. a folytatása, a 19. számú a kiegészítése a jogesetnek.

lele a határfalval. Földrajzi fekvése: sík terület, a tengerszint feletti magassága 79 és 86 méter között váltakozik. Jellegzetessége, hogy a város melletti fekvése ellenére is kiesik a forgalomból, a Szeged–Püspöklele–Makó gyér forgalmú út vezet rajta keresztül. Települési formája: maga a község zárt település, de a Tiszántúlon nagy kiterjedésű tanyavilág tartozik hozzá, gyűjtőnéven a Tápéi Rét. Összterülete a tanyavilággal együtt 8048 kat. hold.

II. Története

A Tápéi Rét síkjából kiemelkedő Lebő dombot a legnagyobb árvizek idején sem érte el a Tisza. Így kézenfekvő, hogy az első emberi települések maradványait itt keresték. A kutatások eredményeként jelentős homoki település maradványait tárták fel, melynek lakói a leletek szerint nemcsak földműveléssel, de már kezdetleges iparral is foglalkoztak. Tápé, mint általában a falvak történetében gyakori, nem a mai telephelyén terült el. Az eredeti település széle József császár korabeli térkép szerint leért a Tisza medrének közepéig, a mai helyzet a szeszélyes folyó mederváltozása folytán századok múlva állott elő.

A községről első írott adatunk II. Béla egyik oklevele 1138-ból, amely bizonyítja, hogy a község a csongrádi várspánsághoz tartozott. 1247-ben IV. Béla a községet a szegedi hospeseknek adományozta, így lett Tápé Szeged város jobbágyfaluja, és kisebb-nagyobb megszakításokkal az maradt egészen 1848-ig.

A török hódoltság ideje alatt Tápé jelentős közlekedési központ, nemcsak forgalmas kikötője, de a török katonaságnak igen alkalmas átkelő helyül szolgáló jól kiépített réve miatt is. Ez időben a községnek két helyre is kellett adóznia, a töröknek kapunkinti arányban, a városnak köteles földesúri adóval, amit hadseregszállítással és általában fuvarozással róttak le.

A török uralom megszűntével Szeged városának sokat kellett csatáznia Tápé birtokáért a kamarával és a vármegyével. Mindkettő az igen jövedelmező révjogot igyekezett megkaparintani, és mindent elkövetett, hogy a tápéi parasztságot maga felé édesgesse. Felbízott a jobbágyai lecsillapítása végett Szeged városa kénytelen volt engedelmeket tenni a szolgáltatások irányában. 1723-ban leszállította az úrbéri váltságot 710 Ft-ra, végül 1766-ban Mária Terézia úrbéri törvényének hatása alatt végleges egységre lépett Tápéval, melyben kimondták, hogy a községben soha nem volt úrbér. Tápé közelében – az igen távol fekvő Pallavicini birtokot kivéve – nem terült el latifundium, nagybirtokkal nem került összekötetésbe, így elkerülte a nagy uradalom kizsákmányoló politikájának hatósugarát. A Szeged városával való viszonya sokkal lazább volt, minthogy éreznie kellett volna azt a kötöttséget, amit a nagybirtokok közelsége rótt a jobbágyfalvakra. Az 1766-i egyezséggel pedig a robotszerű szolgáltatásoktól – kivéve a katonákat –

legalább ebben megmenekült, elszigeteltsége pedig előnyére szolgált relatív szabadsága kialakulásában.

III.

A lakosság lélekszámáról az első adatunk egy 1750-i adólajstrom, amely szerint Tápén 107 gazdacsalád és 17 zsellércsalád lakott, összesen: 720 fő. 1783-ban a lakosság lélekszáma 1271 főre emelkedik, az 1823-i összeírás pedig 313 házat, 1839 lelket említ. E három időpont között a népesség rohamos emelkedését tapasztaljuk. A lakosság száma 1783-ban 62,5%-kal, 1823-ban 44,6%-kal emelkedik. Ezt a gyors emelkedést követőleg az arány nagyot zuhan, 1920-ban eléri a mélypontot 0,4%-kal, 1930-ban viszont már 14,4%-ra emelkedik, s ezt az arányt napjainkig megtartotta. 1947-ben a születések száma 127, a halálozásoké 47. A lakosság száma 4900 lélek. Az egyke nem talált talajt Tápé községben, és így a népmozgalom terén egészséges emelkedéssel találkoztunk.

IV.

Ha egybevetjük a földterület nagyságát a lakosok számával (:kb. 5000 hold művelhető terület, 4900 lélek:) megállapítható, hogy Tápé községben földszúke van. Ez az állapot magyarázza a harmincas évek közepéig állandóan növekvő kivándorlás nagy arányszámát, a falu fiatalágának a városba, gyári és napszámos munkára való beözönlését. A földínséget súlyosbította a földtulajdon helytelen elrendezése, amely mint mindenütt, így itt is kialakította a két paraszti társadalmi réteget: a földbirtokkal bíró gazdát és a két keze munkájára szoruló nincstelen zsellért. Tápén azonban a helyzet sokban elüt a szokottól, itt ugyanis a föld helytelen elosztásához nagyban hozzájárult maga a tápéi nép. E kérdés megvilágításához szükséges először a lakosság foglalkozását tárgyalni. A múlt század közepén Tápé lakossága ősfoglalkozásként a halászatot és a gyékényszövést űzte. A halbőség nagy volt, a gyékény pedig ott burjánzott a „Dögtsza” mocsaras medrében. A férfiak halásztak, gyékényt vágtak, az asszonyok pedig feldolgozták a gyékényt. Mind a két foglalkozás igen jövedelmező volt, és így a gazdálkodást csak mellékfoglalkozásként űzték, a földet pedig nem értékelték sokra. Így magyarázható az a magatartás, amit Tápé község tanúsított a Szeged Ármentesítő Társulatbani részvételre való felhívása alkalmával, mikor is nem volt hajlandó a Tápai Rét lecsapolásának költségeihez hozzájárulni. A mindenben kételkedő tápéi gazdák nem hitték el, hogy az akkoriban legnagyobbbrészt vízzel borított rét és nádas helyén virágzó szántóföldek terülnek majd el. Így a 4200 négyszögöl kiterjedésű, közigazgatásilag még ma is Tápé községhez tartozó Tápai Réttet Szeged városának tulaj-

donába írták át a lecsapolási költségekhez való hozzájárulása fejében. Szeged városa a lecsapoló földeken később örök és hosszú bérleteket létesített, kialakult a tisztántúli tanyavilág, így végeredményben Tápé közönségének rövidlátó magatartása hozzájárult egy új paraszti réteg: a tanyai bérlők osztályának kialakulásához. Végzetes tévedésüket csak a múlt század második felében látták be, amikor a halászatról lassanként áttértek az intenzív földművelésre. 800–1000 hold föltulajdon fölött rendelkeztek, a Tápai Rétet csak bérlőkként használhatták. A földbirtok elosztásában jelentős aránytalanságot észlelhetünk a Tiszán inneni részen is. Ennek fő oka abban rejlik, hogy 1848 előtt a földeket az kapta használatra, aki a városnak fuvarozott. Az igával bíró gazdák az állandó fuvarozásért egy **szekció** földet kaptak, ami 20–22 katasztrális holdnak felel meg. Mivel a jobbágység felszabadításakor mindenki az általa használt földet kapta tulajdonul, a fuvarozó ún. „urbáriumos” gazdák az egyébként is kevés föld jelentős részét kaparintották meg, melynek következményeként kialakult a zsellérek nagyszámú osztálya. Belőlük került ki később a kivándorlók többsége. Az 1920-as földreform igyekezett segíteni a nincstelen munkásházak jutányos áron való felépítésével és házhelyosztással, de a szántóföldek elosztása kérdésében minden maradt a régiben. Az 1945-[ös] földreform előtt még megvolt a három osztály: az ősi földön gazdálkodó gazda, a Réten gazdálkodó bérlő és a két keze munkájából élő zsellér. Az 1945-ös földreform elvette Szeged városától a Tápai Rétet, megszüntetvén a hosszú és örök bérleteket, és az így nyert 4655 négyszögöl földet kiosztotta 991 nincstelen zsellér között. Ezzel létrejött a régóta sürgető probléma megoldása, a kenyeret adó szántóföld tulajdona arányos elosztást nyert.

V.

A tápéiak földhözjuttatásuk ellenére sem hagytak fel őszi foglalkozásukkal: a gyékényszövésessel. Sajnos ma már ez az iparág korántsem mondható rentábilisnak. Számításaim szerint ugyanis a három óra hosszat tartó egy méter gyékény megszövésén a tápai asszony hetvenöt fillért keres, tehát óránként 25 fillért, ami nevetséges bére a fásasztó munkának. E gyalázatosan alacsony haszonminimum eléréséhez igen nagyban hozzájárulnak a Tápén és környékén működő gyékénykereskedők, az úgynevezett „gyékénykufák”, akik szereplésükkel a kártelbe tömörülő tőkés munkáskizsákmányoló működésének népi formáját tárják elénk. Kizsákmányoló politikájuk többirányú. Tavasszal olcsón felvásárolják a nyers gyékényt, hogy ősszel, amikor fogytán van a nyersanyag, a tőkével nem rendelkező feldolgozóknak 25–30%-os nyereséggel adják tovább. A rászorulóknak kölcsönt nyújtanak, de pénz helyett feldolgozott gyékényt követelnek, amit nyersanyagárban vesznek át. A felkínált nyersanyagért vagy készáruért nevetségesen alacsony árat

adnak, a gyékény árát általában egyöntetűen állapítják meg, és éhbérrel fizetnek a dolgozó asszonyoknak, hogy a készáru továbbadásánál kialakuljon a 35–40%-os haszonkulcs pénzük kockáztatásának jutalmaként. Ez az állapot már a múltban is igen visszatetsző volt, most pedig, hogy a gyékényszövés ipara vesztett jelentőségéből és a gyékényszövő munkás haszna csaknem a semmivel egyenlő, egyenesen tartahatatlanná vált és radikális intézkedést kíván.

VI. A jogszokások általános jellemzése

Tápé lakossága a maga relatív elszigeteltségében igen sokat megtartott a primitív lélek jogszemléletéből. Az egyes intézményekről alkotott véleménye és az ezek alapján kialakult szokásai éreztetik a jogfejlődés különböző szakainak hatását, mégis, ha jogszokásait fokozatos fejlődésükben, dinamikájukban vizsgáljuk, gyökeres változást észlelhetünk. Ez a változás egy bizonyos időpont[ra] ill. időtartamra vezethető vissza, melyet jelen esetben az 1914-es háborút követő évek, ill. évtizedek képviselnek. Ez az időtartam rányomta bélyegét a tápéi népjogszemléletére, igazságról, jogról, becsületről alkotott fogalmaira, megingatta a régi hagyományokba vetett hitet, az ahhoz való ragaszkodást, bizonyos törést idézett elő a fokozatos fejlődésben, ami az egyik szemszögből emelkedésnek, de sok szempontból visszaesésnek vehető. A háború minden, eddig rendíthetetlennek vélt elvet, felfogást, kialakult szemléletet leromboló, átalakító és új életfilozófiát merően más beállítású világszemléletet szülő erején kívül egy másik erő is fellépett a jogszokások kialakításában mind romboló, mind alkotóként. Ez a civilizáció. E két egymásra ható, egymást kiegészítő, sokszor szembenálló, sokszor egymás mellett haladó erő együttes hatása magyarázza a jogszokások fejlődésén észrevehető gyökeres változást, ami az 1915-ös éveknél kezdődött, és ma is állandóan tart. E két erő hatásaként megrendült az igazságba, becsületbe, régi hagyományok erejébe vetett hit, amelyeket a paraszti szemléletben a tapasztalati tényekre való támaszkodás váltott fel. Így kezdi felváltani az igazság képét a tények valóságának bizonyítása, a becsület erejét az írás biztonsága, a régi hagyományok gyökereket adó mélységét a tartalom nélküli jelképek lélek nélküli játéka. Fokozottan halványul az adott szó, a kézfogás szerződést pecsételő ereje, ezeket felváltja a tanúk aláírásával biztosított és a hatóságok által elfogadott „írás”. A szóban kötött megállapodások egyre ritkábban fordulnak elő, rendszerint csak tiltott szerződéseknel. A megállapodásoknál most már nagyobb értéket képvisel az „írás”, legyen az tenyérynyi papír, aminek hatóságok által elfogadott formája és bizonyító ereje nincsen, de a tápéi földműves szemében már nagyobb erővel bír, mint az adott szó. Így szorította ki a szankciótól való félelem a belső ösztönzést, tehát a civilizáció a becsület értékebe vetett hitet. A civilizáció szerepel ekként a hagyományok, őst – régen jogi jelentőséggel

telített – szokások, de most már csak azokat tükröző jelképek terén észlelhető gyökeres változásnál. A népviseletet kiszorította a gyári áru, a régi hagyományokat elhalványítja és lassan eltűnteti a leegyszerűsítésre irányuló szemlélet és a gyakorlatias gondolkodás. A jogi jelentőségüket veszített jelképek tehát bizonyos erők hatására lassan letűnnek. A népi szokásoknak azonban ezek mellett van egy élettal telített, az élet minden mozzanatánál megtalálható jogi jelentőséggel bíró csoportja, amely nem veszhet el, legfeljebb – bizonyos jogintézményeknél – változást mutathat. A változások okait vizsgáló fenti jellemzésben tárgyalt erők hatnak a jogi jelentőségű szokásokra is, és mivel szorosan véve e szokások vizsgálata eredményeként jutottam a fenti megállapításokhoz, mondhatni hogy a paraszti társadalomban, a paraszti lélekben beállt változások gyakorlati eredménye ezekben az élet minden mozzanatát kísérő jogszokásokban szűrődik le és válik láthatóvá.

A **jogszokásokat** változásaikban vizsgálva, ezek egész területén a fent említett idő óta egy bizonyos elkülönülési, individualizálódási folyamat állott be, amit egészen az elmúlt két-három év előtti időig észlelhetünk. Egyes jogterületeken ez a folyamat még most is tart, míg másokon fokozatosan eltűnőben van.

A családjog terén a családi kapcsolatok lazulása észlelhető. A régi **nagycsaládok**, apa és házas fiainak egy fedél alatt és egy kenyéren való élete lassan megszűnik. Amíg más választás nincs, együtt élnek ugyan, de ez már nem lelki szükségéből és gazdasági meggyőződésből történik, mint régen. Ahogy lehetőség nyílik rá, ma már azonnal külön költözik a fiatal pár. A régi nagycsalád, ahol az „öreg” vezetése alatt a házas fiúk, nőtlen legények, hajadon lányok részvételével közös gazdálkodás és intenzív családi élet folyt, teljesen kihalt. A családról, régi formájában, mint termelő, fogyasztó és értékesítő közösségről ma már nem beszélhetünk. Régebben a legény apja földjén dolgozott, és tekintet nélkül arra, hogy nőtlen volt vagy már családos ember, minden keresetét, bárhonnán származott légyen is, a közös kasszába adta. E pénz felett természetesen az apa rendelkezett. Ma már a legény és leány keresetét külön teszi, és mostanában kialakult szokás szerint az apa, ha van miből, egy darab földet ad használatra fiának, hogy azon, cserébe az apjának is segítve, önállóan gazdálkodhassék.

A családi kapcsolat gyengülésével különösen az általánossá váló elkülönülési irányzat okozataként az apai hatalom ereje természetsszerűleg... [kevésbé érvényesül].¹⁴

¹⁴ A további lapok hiányoznak.

16, 447.¹⁵

16.
Koszó András törvénybíró
63 éves, 5 hold

Csanádi István tanácsért jön a bíróhoz. Négy évig fogságban volt, azalatt egy lelei unokatestvére jött a bérelt tanyájába, melyet az anyjától kapott. A felesége is ahhoz pártolt. Úgy eluralkodott, hogy szeretné őt kitenni. B: Ez a rendőrség hatáskörébe tartozik, mert bejelentés nélkül senki sem tartózkodhatik itt. "Tiltott alapon lakik itten." A rendőrséghez forduljon, mondjon el mindent, a rendőrségnek kötelessége őt eltávolítani. Tudja-e igazolni, amit előadott? Cs: A szomszédok tanúsíthatják. A felesége és a ftatalember mindent pénzzé akarnak tenni, ma is a vásárban vannak. Már vagy 3000 Ft bevételük lehetett, amiről nem szólnak neki semmit. Még bért is követel tőle a fiú. B: Nem fogadta fel, OTI-t sem fizet, bérrel nem tartozik. Csak attól követelhet bért, aki felfogadta. Cs: Mikor hazajött, mindjárt felszólította, hogy menjen el. Azért fordult ide tanácsért, mert nem akar **fej nélkül cselekedni**. 4-5 hónapja van otthon, azóta a sajátjában detektívet kell játszania. Mégegyszer felszólítja. B: Mondja neki ezt: "Barátom, ez az én tulajdonom, menj el erről a helyről."

16, 120, 304.

17.
Koszó András törvénybíró
63 éves, 5 hold

(Megfigyelt pereskedés K. A. előtt.) Terhes József vetőmagnak 120 kg búzát és 28 kg kukoricát adott kölcsön Koza Istvánnak. Az adós azt ígérte, hogy ezért 3 hold búzavetését learatja, de a gazda odaadta másnak. (Bíró magyarázza a gyűjtőnek: nem követelheti az adós, hogy munkával róhassa le, mert a terméskilátás olyan csekély volt, hogy az aratással való törlesztést nem tette lehetővé.) Most meg kellene adnia tartozását. Azt mondta T-nek, hogy jöjjön fel a községházára, "ruházzák át a te nevedre, énrajtam ne keressék." K. tartozását elismeri és hajlandó megadni, mihelyt megszárad a kukorica. T. azt akarta, hogy adja meg neki a búzát, de ne írják át. Letagadhatta volna a tartozását, hiszen "nem volt írás". A bíró keddre idézi, de törvényszéki tárgyalásra kell aznap mennie tanúként. B: Ha bemutatja az idézést a "belső bírósághoz", elnapolja az ügyet, különben jelenjék meg.

(Terhes nem volt jelen a tárgyaláson.)

¹⁵ A cédulák bal felső sarkában található számok a Papp László által összeállított kérdőívek pontjaira utalnak. A jelen közzététel – bizonyos korábban már említett kivételtől eltekintve – ezek sorrendjében történik.

16, 120, 304.

18.
Koszó András törvénybíró
63 éves, 5 hold

(Megfigyelt pereskedés K. A. előtt.) Kis Pálné réti lakos panaszt tett iff. Vas József ellen, hogy a holttéri hivatalosan kimért juttatási földjükön V. az általa bemunkált 4 és fél mázsa kukoricatermését elvitte. A bérlet Vasé volt azelőtt, de azért vitte el, mert kevésnek találta a juttatott területet. Magánmérnököt hozatott, ez pedig a kimérés során Kisnének a bemunkált területéből kimérte V. területhiányát, a juttatás 1/6-át. így V. igényt tartott a neki kimért területen termett kukoricára. Ebben az esetben azonban meg kellett volna fizetnie a munkadíját K.-nének, mert ez még a kimérés előtt munkálta be. B: "A munkadíját nem lehet senkitől se elbitorolni." V. azt állítja, hogy a munkadíjnak megfelelő részt otthagya, de a mezőőr nem ért be a tárgyalásra, s így ez nem bizonyítható. B: (Bíró:) Kisné szántotta, vetette, kapálta, tehát a fele termés illetné meg. Ha nem szántotta, csak vetette, kapálta, egyharmada illetné. (L. 321.)

(Az ügy keddről péntekre halasztódik, a mezőőr is megjelenik.) B: Ez az elvitel lopás, mert V. senkinek sem szólt; a mezőőr és a tulajdonos is feljelentheti. Kisné: "Nem állhatunk ellen." B: Lopás, mert mindent elvitt anélkül, hogy a tulajdonost vagy a mezőőrt értesítette volna, és nem akarja tartozását elismerni. K.-né: a magánmérnök kihányta azt a karót, amelyet Káplán Gábor városi mérnök kimért. B: "Ebbe a privátmérnök nem kontárkodhatik bele." Molnár Pál mezőőr: az asszony menjen el Dorozsmára a járási kapitánysághoz és jelentse föl Vast, hivatkozzék őreá is.

(A tárgyaláson Vas József nem volt jelen.)

16, 333.

21.
Koszó András törvénybíró
63 éves, 5 hold

(Megfigyelt pereskedés K. A. előtt.) Nagy Mihály (Tápéi rét, 142. sz. tanya) panaszolja, hogy a Pajorban 150 kg kukoricáját a községbeliek csirkével, pulykával megetették. Bíró (ezentúl B.): A mezőőrt kellett volna megkeresnie. Nagy (ezentúl N.): A csósznek jelentette, de az "nem megy senkinek a hajlékára", a bíróhoz küldte, az majd igazolja. Többeknek a pulykája, tyúkja is "bitorolta". B: Ha a mezőőr nem mondott nevet, kit idézzon be? A mezőőr köteles bejelenteni, hogy kinek a jószágáa tette a kárt. N: A Dávidék csirkéiből huszat is benne értek, ezt Dávid elismerte a csósz előtt is, a kárt ki is fizette. Amikor megint benne érték a csirkéit,

Dávid már nem akarta megfizetni a kárt, mert a borjút elvették a csőszök, őt "meghurcolászták", most már hadd haragudjanak rá jobban. B: Dávid István jószágát találták csak benne, vagy másét is? N: A tanítóé is benne járt, de ezt mondja meg Dávid. B: Megidézi őket pénteken 9 órára (a jelen tárgyalás kedden folyt). N: Nem lehetne nélküle elintézni, neki dolga van? B: Nem lehet a panaszos nélkül, ő maga nem dönthet, mert "megegyezés tárgyát képezi". N: Ő nem megy innen máshová (t.i. a városi bírósághoz), ha itt elintézik, jó. B: Ő nem fogadhatja el a panaszos nevében, ha a kártevő a kárnál kevesebbet ajánl föl. N: Arra is hivatkozik, hogy tavasszal elrendelték a gaz takarítását a dűlőutakról, ő 2 kocsiderék gazt takarított, s annak kis hasznát vette, mégis feljelentették és 30 forintot fiztettek érte. B: A takarítás a tulajdonos dolga volt, amit N. tett, "jogtalanul történt".

N (a gyűjtőnek mondja): Ha nem lenne a nincstelenség, elnézné a kárt, de így nagyon hiányzik neki.

(Az ügyet keddről péntekre halasztják. Megjelenik Dávid István, ezentúl D. és Molnár Pál mezőőr is, ezentúl M.) N: Az ő kukoricájában a D. jószágát "benne érték". D. már egyszer megfizette a neki bevitt 178 csőben esett kárt; hol vannak a csövek? N: Az nem fontos, fő, hogy megvolt és ő bevitte. A második esetben D. azt mondta, hogy őt "meghurcolászták", most már nem fizet. B: Mindig az a felelős, akinek a jószágát benne érik. D: Másnak a csirkéje is volt benne, közülük 7 bement a tanítóhoz, 4 egy másik tanyára. N: Egész falka csirkét értek benne, amikor D. az első kárt megfizette, kérte őt, hogy ezentúl vigyázzon. B: Kinek van még ott

16, 333.

20.
Koszó András törvénybíró
63 éves, 5 hold

(Nagy-Dávid per folytatása) "meghúzódo helye?" M: Istványi Tóninak, csirkéi is voltak, de a kártétel idejében már nem voltak ott. (Vita arról, hogy mikor szedték le a kukoricát, tehát mikor esett a kár.) N. és M. szerint 2 hete szedte le, szept. dereka táján. B. kérdésére D: Látta, hogy N. egy fél zsák kukoricát hozott be, ez nem volt mind megrágva, némelyiknek csak a hegye. Már megfizette a kárt, többet nem fizet. B: A régi esetet már nem tárgyalják. Hajlandó ezt a mostani kárt megtéríteni? N: Egy q a kár. D: Fél zsák csöves kukoricáért nem ad egy mázsát. B: A jószágtulajdonos köteles vigyázni a jószágára, hogy kárt ne csináljon. D (mérgesen): Az ő pulykáját is agyonütötte a csősz, amikor megfogta a Pajorokban. M: Agyon is üti, ha megtalálja. D: Őt mindnyájan támadják. B: Mennyit térít meg? D: Fél zsák csöves kukoricát térít meg. B: Az nem is csöves volt, csak csoma. D: Neki behozta N. a károsított kukoricát, ő megtéríti, "azt így szoktuk". B. kérdésére: Nem hajlandó fél zsáknál töb-

bet adni. N: Nem fogad el kevesebbet 1 q-nál. D: Vele nem lehet úgy megegyezni, hogy basszam meg azt a büdös kurva anyádat, meg agyonütlek a tanyádon, ha meglátlak.

A bíró újabb kérdésére sem akar többet adni.

(Most a bíró előveszi a borjú ügyét, l. 16, 333. külön.) B: Megegyeznek hát? Nagy bevitte Dávidhoz a káros zsák kukoricát, nem akarta megszámlolni, most már nem hivatkozhatik csövekre. N: 1 q kukoricát kér. D: Nem ismer el ennyit. M: 15 ft gondozási díját kéri (borjúügyben). D: Ha a károsult elhozza neki a csumát, átszámolja és megtéríti. N: Ő már nem viszi el, mert egyszer már elvitte, "hozza el Pista bácsi". D: Elviszi. B: Ha N. nem kapja meg a kárát 8 napon belül, jelentse neki.

N (elmenőben): "Köszönjük szépen a vergődésit" (a bírónak).

16, 333.

19.
Koszó András törvénybíró
63 éves, 5 hold

(Nagy Mihálynak Dávid István elleni ügyében a bíró felvetti D. borjújának az ügyét, amelyre hivatkozva N. állítása szerint most nem akar kártérítést fizetni.) B(író): Dabics András mezőőr előadta, hogy D. borjút szeptember elején a tilosban megfogta, de egy Csáki nevű rendőr visszavezettette D-hez. Mi történt azzal a borjúval? Molnár Pál mezőőr (ezentúl M): A másik csász fogta meg, ő utasítást kért Széll bírótól, ez utasításba adta, hogy addig tartsák, amíg D. megtéríti a kárt. "Ahon tartottuk a jogot, amit nekünk a bíró úr előadott. D. mégis odahívta a rendőröket és elvitette. M: Mi lesz a 10 kéve szárral, amit megetetett a borjúval? És a napi 5, összesen 25 Ft gondozási díjjal? B. kérdésére D. nem ismeri a rendőröket, azt hiszi, hogy Széll bíró utasítására vitték el az állatot. A kártérítést akkor már többek részéről kifizette, ma sem kapta meg azoktól. B: De még hátralékos a takarmánnyal. D: Miért nem kért tőle takarmányt a mezőőr, azt adott volna, de neki nincs pénze venni. B: "A törvény szerint" nem köteles a "bitang jószágot" behajtó a gazdától takarmányt kérni, hanem ad neki a magáéból és az megtéríti. D: Kétségbe vonja, hogy a borjú napi 2 kéve szarát megevett volna. B: A kárt ugyan megtérítette, de a gondozási díjat és a takarmányt nem. D: A szarát megfizeti, a gondozási díjat nem. (Közben tovább folyik a Nagy-Dávid ügy.)

Mezőőr: 15 Ft gondozási díjat kér. D: semmiképpen sem akar fizetni. B: menjenek a járásbíróshoz, a rendőrök beavatkozásáért "a jogot fenntartja". D: A takarmányt és napi 1 forintot hajlandó megtéríteni. B: 3 Ft jár. D (végre beleegyezik): Majd megkeressük. (Elmennek.)

B (magyarázza a gyűjtőnek): A 3 Ft, mint hajtópénz és mint büntetés is szerepel. Azért ennyit, mert egyébként nem volna joga büntetést kiszabni.

(Megtígyelt panasz K. A. előtt. Törvéynapkor beállít Kiss Lászlóné, 21 éves, Ostrom u. 22. a[latti] lakos, így szól:) "Bíró úr, mi elváltunk az uramtól, az egyik gyerek nálam van, 3 hónapos, nem akar semmit ideadni, azonnali intézkedést kérek, el akarok vinni mindent, amit közösen szereztünk, annak a fele az enyém, azt követelem." Bíró (már hallott az ügyről): a bútorát már elvitte, mit akar még? K.-né: a malacot, a földben a kukoricát, ami még nincs leszedve, a férje el akarja adni, azonnali intézkedést kér, hogy el ne adhassa. Átment a harmadik szomszédba, oda vitte a bútorát. El kellett mennie, mert az ura azt mondta, hogy kihajigálja, ha nem megy el. (Várnia kell, mert nincs bent esküdt. Addig a gyűjtőnek elmondja az előzményeket.) "Minket is úgy összekalapáltak." Algyői, ott voltak az urának rokonai, azok bírták rá, hogy hozzámenjen. De az utcában mindenki csodálkozik, hogyan mehetett hozzá. Az volt a baj, hogy az anyósával éltek együtt, s ez meg a rokonság minden kis összetűzésnél a férfinak adott igazat. Pedig olyan emberek ők, hogy minden elveszett dolgot náluk keres a rendőrség. "Cspöt"-éknek hívják őket. A férfi nem kért földet a földosztásnál, mert nem akar dolgozni. Semmit sem vettek házasságuk 3 éve alatt, neki minden ruhája tönkrement, a bútorról is lejött a furnér. Ő nem akar tovább élni vele. Az anyja azt mondja: miért legyen még 5-6 gyerek, ha nem tudnak róluk gondoskodni. Szombaton este hajigálta ki az ura, a 3. szomszéd (Makra Jóskáné) fogadta be. A férfi többször meg is verte. Ezt még eltűrné, amíg a gyerekek nagyobbak lesznek, mert azoknak anya kell. "A családot nem hányjuk széjjel." De a férje visszafogadni sem hajlandó. A követelt malacot a férje el akarja adni, mert nincs takarója, abból akar venni. Felszólította az urát, hogy egyezzenek meg szépen, osszák el, amit szereztek, de nem volt hajlandó. Nem akar a község-házára sem feljönni, mert **nagy benne a büszkeség**. Az asszony elvitte a bútorát, mindazt az edényt, amit az ő rokonaitól kapott, a férfinak maradt az, amit ő kapott a rokonaitól. Amit együtt szereztek: a földben kukorica, paradicsom, bicikli, 2 malac, házhelyre befizettek, ennek a fele őt illeti, és a két gyerek (másfél éves és 3 hónapos, az előbbi kórházban), azt követeli. Perbe is megy, ha kell, mert tudja, hogy a törvény neki ítéli. A férfi utánament a szomszédba, egy mosófazékért, amelyet ő kapott a rokonaitól. Ezt

(Kissné panasza, folyt.) az asszony azért vitte el, hogy megkapja a malacot és a többi, ami neki jár. Ekkor őt összevissza verte és erőszakkal vitte el a kisebbik gyereket. Ezt látta a szomszédasszony és egy 10 éves gyerek is, akit tanúnak tud vinni. Azt legjobban beveszik, mert nem tud összevissza hazudozni. A férje nem hajlandó visszafogadni, de azt mondta, hogy a bíróság előtt úgysem vallaná ezt, hogy ne ő fizesse a tartást. Ám ne fizesse, de adja ki az övét, és a gyerekeket. Majd eltartják az asszony szülei. - Amikor Algyőről átjött, előbb idegennek érezte magát, de ha az ura nem ilyen, már **megmelegedett** volna.

Bíró: Az esküdt kimegy, a férjet felszólítja az osztozásra. Ha nem hajlandó szépen kiadni, vagy bántalmazza az asszonyt, a rendőrséget fogja igénybe venni. (Kiküldi az asszonyt.) B: Utasítja az esküdtet, hogy menjen ki, "intézzék el azt a dolgot". Ismerteti a tényállást.

K.-né (a gyűjtőnek): A kukorica fél láncnyi az ártérben, együtt munkálták be. Bérletföld, a felét kifizették közösen, így a házhelyre is. A férfi a nagyobb gyereket akarja megtartani, nem akar gyerektartást fizetni. Kérdésre: honnan tudja úgy a törvényt, mert rokonainak volt már ilyen dolga. "Aki csak egy kicsit tisztában van a törvénnyel, azzal nem lehet csak úgy **fikciózni**."

A legény az apa és az anya hatalma alatt áll, csak azt cselekedhet, amit a szülei megengednek. Oda kell mennie dolgozni, ahova az apja parancsolja. Az ember irányítja a gazdaságot, az asszony nem szól bele. Az ember az első, ha az életben erős, az asszony nem annyira számít. Régebben az asszony jobban alá volt rendelve az embernek, úgy bánhatt vele, mint a marhájával. Ha az ember **tuzu-buzu**, akkor az asszony vesz-elad a háznál. Ma már nagyobb a megértés az asszony és az ember között, a legtöbb háznál ma már ingatlan eladás-vétel nem történik anélkül, hogy előbb az asszonyt az ember meg ne kérdezné. Régen nem nézték, milyen idős volt a legény, végig az apa hatalma alatt állott. Nem is szerezhetett magának külön, csak a közös gazdaságnak dolgozhatott. Legújában fordul elő csak, hogy megengedik a szülők a gyerekeknek, hogy a napszámból vegyen egy borjút, birkát, csikót. Ezzel akarják elérni, hogy gyakorolja a **saját-szórú** gazdaságot.

30.

12.
Domonkos Mátyás
72 éves, 3 hold

Nyomorék embert vagyoniilag egyenlően értékelnek az egészségessel, így írta rá özv. Bodó Pálné a púpos hülye fiára 3 hold földjét. Az elmebetegre nem lehet rábízni semmit, mert nincs tökéletes esze, és ezért kk.[kiskorú]nak minősül. Lehet az hülye, hígeszű, könnyű gondolkozású, önfejtű, vagy pazarló. Ez mindegy, ezek semmiképpen sem szerezhetnek semmit, őket mindig az egyik egészséges családtaghoz csatolják, és az rendelkezik felette.

36.

10.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

A faluban majd mindenkinek van egy megkülönböztető mellékneve, ami néha **csúfnév** is. Ilyenek: Miklós Liba Mihály, Miklós Szikra Mihály, Koszó Palika János, Nagy Csorba Mihály, Híg Kása Török József, Biacsi Légycsapó Sándor, Heckó Nagy Mihály, Pósa Fecske János, Karai Murguli János, Molnár Rupa Mihály, Terhös Szélső Antal, Vince Mukka Pál, Vince Baja József, Török Zsíros József, Török Lada Mihály, Török Olajos Mihály, Miklós Szatyiny András, Szutyok Török András, Karai Kusza Mihály, Molnár Major Károly, Molnár Csöttlik Viktor, Ördögh Törpe Pál, Miklós Makk Mihály, Ördögh Dörzsi József, Miklós Tömörkényi Liba András, Bodó Bozi Miska, Miklós Pucu Antal, Fodor Jeri Antal, Terhös Didvis András, Molnár Tutor Pál, Török Fekete József, Tari Cintok Mihály, Nagy Csorba András, Vince Csinyi János, Révész Tapasz János.

37.

11.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Jeles családnál akkor is az asszony nevét használják, ha az a férje apjánál lakik. Pl.: Terhes Varga Ilonka hozzáment Biacsi Légycsapó Jánoshoz, az anyja neve volt Koszó Piroska, a faluban Ilonkát sem az apja, sem a férje neve után nem nevezik, mindenki csak Koszó Ilonkának hívja. Mindig a család erősségétől függ, hogyan hívnak valakit. Előfordul, hogy egy csúfnév házasság[on] vagy vadházasságon keresztül is átháramlik egyik családról a másikra. Pl. Molnár Csöttlik

Viktor vadházasságban élt Lantos Rózával, miután a fiukat anyjuk után kellett nevezni, de a faluban a Csötlík néven ismerték őket, a melléknév átment a Molnároktól a Lantosokhoz is így lett a vadházasságból származó fiú neve Lantos Csötlík József Hajós. (Halász volt.)

40.

18.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Ingatlan alatt földet értek. Ingatlan a föld meg a ház, mert azt nem lehet ide-oda mozgatni. Ha beépítek egy disznóólat, vagy góré-t a házamhoz, az is ingatlan lesz. Ha nem alkuszom ki, akkor a házzal együtt megy, de kialakudhatom, hogy ilyenkor is elvihetem. Ahogy megegyezünk a vevővel. A góré-m lépcsője bele van építve a földbe, azért, ha elvinném, elvesztené értékét, de azért akkor is le lehet bontani valamit, ha használhatatlanná válik, ha úgy egyeznek.

40.

29.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Ingatlan a föld, ingó az ágy, meg az asztal. A bútorzat az vihető, a föld[et] azt nem lehet ingatni. Ingatlan minden, ami a földhöz tartozik és bele van építve. Ha elviszem (góré), akkor ingó lesz, de ha beépítem megint, akkor ingatlaná válik.

41.

9.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

A kocsival vele jár mindég a kerék, [a] rúd. Ez együtt van a kocsival, a kocsi alkatrésze. Alkotórészek még az oldalak, a tengely, az ostor, ezeket külön nem lehet eladni, vele együtt megy. A tehenet el lehet adni borjával, de anélkül is. A lovat kötőfékkal adják el, az hozzá tartozik. Anélkül nem lehet eladni a lovat. Az eladó kötelessége, hogy a lóra kötőféket tegyen. Azzal is megy végbe a vásár, hogy az eladó a ló kötőfékét átadja a vevőnek. Ugyanígy a tehenhez is jár a tehenkötél.

43.

27.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

A fák, amik a ház előtt vannak, a ház tulajdonosáé, ami az árkon kívül van, az a vármegyéé. Ahová a fát ültetik az utcán, az a telekhez tartozik, hiszen mindenki azt teheti vele, amit akar.

45.

14.
Domonkos Mátyás
72 éves, 3 hold

Csak a Tiszán túl mérték lánccal a földet, ideát voltak **két vékás, három vékás, vagy zsákos földek**, kibe mennyi búzát lehetett belevetni. Nem tudta senki, hány holdja van, csak azt látta, mennyi mag megy bele. Így is adták, vették a földeket, nem a nagysága szerint.

45.

15.
Ílta Nagy Gyula Károly
81 éves, 6 hold

Régebben nem holddal mérték a földet, hanem azt nézték, hogy mennyi búzát lehet belevetni. **Egyvékás** föld egynegyed lánccal. 3 véka, egy köböl. Tehát **egy köblös föld**, az háromnegyed lánccal. A lánccal itt 1200 négy-szöglet jelent. Makón kislánccal is használnak, egy kis lánccal 100 kadrát. Régen voltak a **fertályos gazdák**. Egy fertály 21 lánccal volt. Aki nek már egy fertály volt, az nagygazda.

46.

26.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Ez a ház az én tulajdonom. Ha valaki kérdi: kié a ház, azt mondják, hogy az enyém. A föld az én birtokom, de tulajdonom is. A kabát az a tulajdonom, de nem lehet a birtokom.

50.

8.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Az ember minél gazdagabb, annál nagyobb a területe, akik valamennyire vagyonosabbak, magukat nagyobbak tekintik, de "törvényes alapon az a nagyobb ember, aki tárgyilagos". Ilyen ő maga is. Ha valakinek több földje van, azért nem öltözködik másként, mint a szegények.

51.

13.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

A föld arra való, hogy megszántsuk, hogy éljünk belőle; azért van, hogy szántsunk, vessünk, jól boronáljunk, az Isten áldását kérjük rá. Annak van joga a földhöz, akinek a tulajdona, akkor is, ha megfizeti azt, aki dolgozik benne. Nem hiszem, hogy megrövidítik a megművelőt, inkább azok csapják be a gazdát. A gazda irányít mindent. Nemcsak annak van joga a földhöz, aki dolgozik benne. Az 1000 holdasok már nem igazság szerint bírták a földet, mert nem ők szerezték. Ha örökölték, nem ők dolgoztak érte. Azért nem hiszem, hogy a káptalani grófi birtok gazdaságilag az ország hátrányára lett volna. Ha 4-500 holdja is van, jogos, ha intenzíven, aktívan gazdálkodik.

51.

25.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

A világ az Istené. Nemcsak a földből áll, egye meg a fene azt, aki azt mondja. Az ország az Istené, de azoké az élőlényeké is, akik benne laknak. A falu azoké, akik lakják. Az országút a közösség részére van építve, senkinek se a tulajdona, de mindenki használja.

52.

7.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Ha a földet el akarják adni, "áruvá válik". A földvétele, eladás, akkor nem hátrányos az országnak, ha az új gazda mindjárt trágyázza. A földdel való kereskedés itt nem szokás és nem is becsületes dolog. Csak akkor adják el, ha nagyon muszáj. Olyan tud venni, aki például az

anyjánál lakik és félre tud tenni a keresetéből. Az eladásnál **nincs pardon**, rokon, szomszéd, annak adják el, aki többet ad érte. Annak biztosan van jószága is, és tudja trágyázni.

53.

30.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Hallottam, hogy szokták mondani, ha a torka fáj valakinek: **föld anyám torkom fáj, neked panaszodom**, és a kemencét csókolgatja, akinek fáj a torka. A földet azért mondjuk anyának, mert táplál bennünket.

54-56.

31.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Addig áshatok lefelé, míg kereszül nem ásnám a földet, ha találnak valakinek a birtokán bányát, az az övé. De most már kisajátítja az állam. Az agyag, kavics az a gazdáé, akinek a telkén van. A telke feletti levegő az övé. "Jogom van a levegőt szívní, azért is fizetek". Ha volna pénzem, felépíthetnék egy magas tornyot is. Meg van engedve.

A Tisza partján addig terjed a föld, míg a Tisza **el nem szaggatja**. A folyó már a folyamórséghez tartozik. Halászni nincs joga senkinek, csak ha kiváltja a halászati engedélyt. Ezelőtt 1000 esztendővel még a **döglött Tisza** akinek a birtokába esett, azé volt. Abban halászhatott is mindenki. A földjével azt tehet, amit akar, tavat is létesíthet, ártézi kutat is csinálhat.

56.

32.
Ördögh Antalné
53 éves, 5 hold

A szabályozás előtti Tisza medrét "Dögtiszának" hívják. Lápos terület, és ott nőtt a gyékény. Akinek a földje vége leért a "Dögtisza"-ig, a földje szélességében a "Dögtisza" medre is az ő tulajdona volt. Ha a "Dögtisza" medrében ezen a részen gyékény nőtt, az az ő tulajdona lett. Ezt bármire felhasználhatta, el is adhatta.

66.

33.

Rovó János
68 éves juhosgazda

Ha mondjuk, három fiú maradt egy apa után, aki nem rendezte el a vagyonát, akkor a földet a gyerekek egymás között "nyílhúzással" osztották szét. Csinálnak három pálcikát, mindegyikre rárójják az egyik gyerek jegyét, egy komát elhúznak, az kihúzza. Amelyik kijön, az választ. Kétszer húznak. Szokták úgy, hogy három helyet csinálnak az asztalon a három földnek, aztán a koma mindegyik pálcikáját ráteszi az egyikre. Az ilyen **osztályba** mindig bele szoktak egeezni.

68.

34.

Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Hallottam apámtól, hogy régen **forgóbirtok** volt, az egyik dűlőben csak kalászos[t], a másikon csak tavaszt vetettek, a harmadikban ugart hagytak. Ez az ugar volt a **nyomás**, amin birkák legeltek, és így trágyázva volt. A Völgyköz mind kukorica, a Kerekgyep mind búza volt. Azután abbahagyták, mert nem mindenkinek volt földje mind a két dűlőben és azért azok, akiknek nem volt ott földjük, nem tudtak búzát, vagy kukoricát vetni.

68.

35.

Rovó János
68 éves juhosgazda

Az első háború előtt, úgy ötven éve, emlékszem még, hogy voltak dűlők, amiben mind kalászos, és amibe mind tavaszt vetettek. Amikor learatták a búzákat, a tarlókat legeltették. Feketeugart nem kellett hagyni, mert nem volt olyan szükség trágyázásra.

68.

36.

Koszó András
63 éves, 5 hold

Nagyapám idejében hármassal nyomásos gazdálkodás volt. 2 dűlő, az egyik évben a Völgyköz, a másik évben a Kerekgyepü és a Jánosérháti dűlő váltakozott, csak ezen a három dűlőn volt ez a közzgazdálkodás. Mindenkinek meg volt a maga mezsgyéje, de a völgyközi dűlőben aktnek

volt földje, mind kalászoszt vetett, míg a kerekgyepű és a Jánosérháti dűlőben mind kapást. Nagypám mesélte, hogy az ő gyerekkorában még tarlót is hagytak, egész évben pihentették a földet, és arra járaták az állatokat. Az ő idejében már tarló nem volt, csak két nyomásos volt a gazdálkodás. Később a földek elaprózódtak, és a vetésterület elosztása másként formálódott.

68.

37.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

A Réten volt egy család, akik közösen gazdálkodtak. Négy fiú volt, egy lány. A Horváth testvéreknek hívta őket mindenki a faluban. A lány elment a háztól férjhez, de a fiúk soha nem nősültek meg, és a földet sem osztották meg. 20-30 holdat bírtak bérbe, együtt bérelték, egy hombár volt és egy konyha. Beosztották egymás közt a munkát. Az egyik főzött és a ház körüli munkákat végezte el, a másik a lovakkal, állatokkal törődött, a harmadik vásárokbá járt. A legidősebb, Pista volt a konyhán, a legfiatalabb fuvarozott, pénzt hozott a házhoz. Pista volt a ház feje, minden pénz és termény hozzá futott be, ő osztotta be a hasznot. Kalácsot is tudott sütni. Miska volt a szántó-vető, a Pista után következő, vásárra Ferkó járt, Pali volt a legfiatalabb a fuvaros. Minden közös volt.

69.

38.
Koszó András
63 éves, 5 hold

Régebben búza-betakarítás után járhattak ki az állatok a tarlóra. A közlegelőre kijáró állatokat hajtotta rá a pásztor a tarlóra, ezért a legeltetési társulat holdanként az egyes gazdáknak csekély összeget fizetett. Előnyös is volt ez a rovarirtás szempontjából. Szentmihály napig csak lopva legeltettek, ezután már szabad volt a tarló.

70.

39.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Amikor még nem volt senkinek sem saját földje (1848 előtt), a **tápaiak** a föld használatáért nem katonát adtak, hanem a városnak és az országnak fuvarba jártak. El kellett menni **rospontba**. Katonáságot ha vittek, este jött a kispíró, hogy "holnap reggel kell menni a **hetelőbe**"

Algyőbe. Akinek volt igája, másnap délre odament, elvitt két napra takarmányt, ennivalót és azután beosztották Vásárhelyre, Makóra vagy más városba. Aki **rospontba** járt, az kb. **egy szekció** (21 lánc) földet használt, s amikor kiosztották tulajdonba a földet, **egy szekció** földet kapott. Ezek voltak az **urbáriumos gazdák**.

86.

40.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Szekérnél, lónál, marhánál az egyezséget szóban kötik. A szekér azzal lesz az enyém, ha hazaviszem, a ló, ha a kezembe veszem a kötőféket, és az én jászlam elé kötöm. Ha már elvitte a borjút, hiába mondja, hogy eltörte a lábát, vagy szeget evett, ha nem is fizette még ki, de már az övé volt, nekem semmi közöm nincs már ahhoz.

87.

41.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Azért, mert a vevő fenntart valamit a föld árából, azért az övé lesz a föld. Olyan eset is van, hogy nem kell kifizetni. Pl. velem történt, hogy egy árva földjét vettem meg, nem kellett kifizetni az árát, nálam hagyták a pénzt kamatra. Az árva pénzének mozogni kell, de a kamatot pontosan kellett fizetnem. Azért a földet használtam, és az én tulajdonom volt. Azzal leszek tulajdonos, hogy kézírást adtam, [arról] hogy kifizetem, s az eladó arról, hogy eladta nekem. Szánthatom, vethetem.

87.

42.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Ha gyorsan pénzre van szükség, van olyan, hogy eladja a földet termésestől tél közepén, de nyár derekán is. Akkor ki kell fizetni a szántásdíjat, vetőmagot. Attól kezdve az eladó nem dolgozik benne. Az ilyen egyezségkor, a vétel mellett két tanút hívnak és szóban egyeznek meg. Mind a két fél visz tanút, sokszor négy tanú is van.

87.

43.

Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Ha a földet némi részben a foglalóval kifizettem, a többi részt nem fizetem ki addig, míg a telekkönyvtől meg nem jön a végzés. Azért én már tulajdonosa vagyok annak a földnek, ha nincs is még a nevemen. Szánthatom, vethetem, húzhatom a hasznát, és fizetem érte a terheket. Ha kifizettem egy részét, **megszázalékoltam**, azzal én tulajdonosa lettem. Ha vesz valaki földet, a gazdasági év kezdetén, október 1-jén tulajdonosa lett, akkor már szánthatja. Papp Róberttől vettem egyszer földet és nem mutatta meg, melyik az, és másik darabot írtak a nevemre. Azért én annak a tulajdonosa lettem, amit meg akartam venni, mert arról volt köztünk megegyezés.

88.

44.

Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Azé a nyúl, aki fogta. Mi is fogtunk, elütöttük szép csendesen, hazahoztuk, megfőztük. Nem éreztük magunkat tolvajnak. Megfoghatja az ember a nyulat, ha véletlenül rábukkan, de csak azért kimenni a mezőre, fegyverrel, vagy akár csapdával, nyulat fogni, más területén, az nem jogos. Volt úgy, hogy vadászat alatt láttuk, hogy meglőttek egy nyulat, de nem találták meg. Miután hazamentek a hajtók, szép csendesen megfogtuk és hazavittük. Ez sem lopás. De ha valaki tört csinál és belemén a nyúl, az **orvulvadász**, és nem jogos.

88., 299.

45.

Lele Antal
63 éves, halász, 5 hold

A régi világban - tudával - senkié se volt a Tisza. Valamikor régen egy halász idevetődött, kunyhót épített. Ez a halász és társai (magyarok) alapították Tápét. Ők szabadon halászhattak. A 900-as években már halászbéreltet kellett váltani, Antalffytól vagy Bittótól (nagy szegedi halkereskedő cégek). Ezek bérelték a tiszai halászatot az államtól, fel egészen Csongrádig. A halászokkal úgy szerződtek, hogy minden halat nekik adnak el; amikor bevitték, súly szerint mérték és fizették. De mivel helyben is keresték a halat, "muszáj volt lopni". Tápén 3 halász van összesen. Antalffy annyit fizetett nekik a halért, amennyit akart. Most már halászszövetkezet van, 90 taggal, benne Algyő, Tápé, Szeged-

Felsőváros és Alsóváros halászhai. A piaci ár után kapják meg a részesedést. A kifogott halat a "fisér" szedi össze, neki ezért a piaci ár 20 százaléka jár.

90.

46.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Loppal-móddal szednek rőzsét, de ez nem lopás. Ha felszed egy gallyat, vagy letör egy ágat, vagy odvas fát kidönt az erdőből, ez jogos. Ha kézzel visz el valamit, ez nem lopás, de ha baltát, fűrészket használ, az már az. A gallyat úgyis elviszi az áradás, az ágat úgyis letöri a szél, az odvas fát úgyis csak az idő eszi tovább. Miért ne vigye az, aki még használni tudja?

91.

47.
Rovó János
68 éves juhosgazda

Útszélen, árkok mellett, mezeti utakon régebben mindig szabad volt legeltetni. A legelő kevés volt, én is mentem sokszor az úton végig legeltetve a birkákkal. Kárt nem tettünk, így nem szólt senki. Ma már trigyebbek a népek, jobban beleszólnak.

119.

49.

Az 1945. évi földreform számokban

0-800 öl között	19 úrgazda	7 hold földet
800-1 hold "	51 "	48 " "
1- 2 " "	164 "	311 " "
2- 3 " "	219 "	626 " "
3- 4 " "	215 "	805 " "
4- 5 " "	163 "	787 " "
5-10 " "	283 "	1920 " "

A tulajdonképpeni földhöz juttatottak száma: 991.

Ezen felül csak a kiigazítások javítják a statisztikát az első 2 csoportban (0-1 holdig).

Kiosztottak: 4.665 kat. holdat.

(A helyi Földosztó bizottság adatai alapján.)

119.

50.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

1912-ben csinálták ezeket a munkásházákat, amiben én is lakom. Nincsteléneknek csinálta az állam. Minden anyagot adott, csak fel kellett építeni. A telket, anyagot hosszú törlesztésre kaptuk. Csak tápai születésűek kaptak. Most is jó volna, ha osztanák már a házhelyeket, mert igen szapora a nép.

119.

51.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Földosztáskor akinek nem volt földje, annak, ha csak felesége volt, három holdat kapott. Ez volt az alap, és ezután családonként kapott 1-1 holdat. Ha volt még bérlete, amit elvettek és kiosztottak, kárpótlásul kapott még egy hold **örökföldet** érte. Akinek volt földje, annak az alapföldre kiegészítették.

121.

52.
Széll Tamás
28 éves

A tagosításba nem mennek bele a gazdák, nem is lehet, mert nagyon sok minőségű a talaj, és nincs honnan kiegészíteni az V. és VI. osztályú földet. Mindenki tiltakozik a tagosítás ellen. Kapnék esetleg egy olyan földet, ahol csak a madár trágyázott, nem szívesen kezdeném újra.

122.

53.
Széll Tamás
28 éves

Régebben kövekkel jelezték a határt, ma már akácrudacskákat szúrnak a földbe. (A) Határvitát úgy intézik el, hogy a mérnököt kihozzák és ahogy az kiméri, elfogadják. Az fizeti ki a mérnököt, akinek nem volt igaza.

122.

54.
özv. Révész Ferencné
89 éves

Szokásban volt, hogy kövekkel jelezzék a határt: **mesgyekő**. A lóbillogozás szokás volt a múltban, de csak a kezdőbetűket billogozták rá a lóra. Még ezelőtt 10 évvel is volt billog. A liba fejét bemeszelik és minden családnál megvan az, hogy melyik lábujját vágják le a csirkéknek, így különböztetik meg a saját jószágot a másétól.

123-125.

55.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

Az 1920-as évekig nem voltak karók, csak mesgyék. A **minden talp-alatti föld** felszántása miatt kellett később a karó, mert a mesgye eltűnt és csak a képzeletben volt meg. A karó, ha elrohad, eltűnik, és [ha] újból le akarja a gazda szúrni, okvetlenül kell szólni a szomszédnak. Csak a két szomszéd együttesen levert karóját fogadják el jogos határjelnek.

123-125.

56.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

Régen kövekkel jelezték a határt a földeken. Ez volt a **mesgyekő**. Ma már **akácrudakat** használnak határjelnek. A határvitát úgy intézik el, hogy a mérnököt kihozzák, és ahogy az kiméri, azt elfogadják. Az fizeti ki a mérnököt, akinek nem volt igaza. Általában mindkét fél belenyugszik a mérnök döntésébe, de előfordul, hogy titokban a vesztes más mérnökkel is felmérett. Ez ritkán fordul elő. A **facövek** egy fába szúrt kar, ami 15-20 cm-re kiáll a földből. Van, aki 50-60 cm hosszú **karókat** szúr le. **Mesgye** két föld közötti határon levő árok. Régebben a két földtulajdon között felszántatlan hely maradt, szélessége attól függött, mekkora földdarabokat választott el egymástól. **Négy zsákos földek** között[!] mesgye 80 cm széles volt. Ma már nem hagynak felszántatlan területet, kell a föld. Csak a karó mutatja a föld határát.

128.

57.
Rovó János
68 éves juhsgazda

Fiatalkoromban, amikor Fehértóra vittük a birkákat, billogvassal rásütöttük a kezdőbetűket a fülére. Kátránnyal is szokták. Ma már kevés a birka, mindenki megismeri a magáét. A fülén szokták megjelölni, vagy a hátát befestik.

129.

58.
özü. Révész Ferencné
89 éves

Lóbillogozás szokásos volt a múltban, de külön jegyei nem voltak az egyes családoknak, csak a kezdőbetűket égették a ló nyakára. A liba fejét, hogy megismerjék, bemeszelik sokféle színre. Minden család tudja, hogy melyik ujját vágják le a csirkének, erről ismerik meg.

132.

59.
Széll Tamás
28 éves

Ha egy vízsterhes szerződésről van szó, akkor tanúnak föltétlenül férfiakat kívánnak. Láttam végrendelet-készítést, ahol lett volna nőtanú éppen elég, de átszaladtak a szomszédba, hogy férfitanú jöjjön. Tanúnak vízsterhes szerződéseknél általában 50 évnél idősebb embereket hívnak.

134.

48.
Miklós Istvánné
58 éves, 3 hold

"Sok esetben egy jó szomszéd többet ér, mint egy messzire való testvér."

134.

60.
Széll Tamás
28 éves

Első szomszéd az, akinek a telkére a ház ablakai néznek. **Hátsó szomszéd** a ház megetteli telek tulajdonosa, **végső szomszéd** a kert végével határos telek tulajdonosa.

A szomszédok kölcsönösen segítik egymást pénzkölcsönnel, haszonkölcsönnel. A lakodalom előkészítésénél segít a szomszédasszony, lakodalomba is meghívják, és úgy kezelik, mint a családtagokat. Disznótorba is meghívják, és az ott is segít. Amióta a vágások engedélyhez vannak kötve, ha hirtelen kellett vágni, nem hívnak szomszédot. Ha az ember munkára ment, a szomszéd a tehenet megeteti, ha az asszony megy el a háztól, a szomszédasszony megfeji a tehenet, és a gyerekre vigyáz.

134.

61.
Lele Antal
63 éves, halász, 5 hold

Régen, ha babot főztek, a szomszédok eljöttek és ott főzték meg a magukét is. Most is így van, a szomszédok megbeszélik egymással, ha paszulyt főznek. Így olcsóbb, kevesebb a tüzelőfogyasztás. Viszont a szomszédnak is meg kell engednie, hogy akinél főzni szokott, az nála főzze meg a paszulyt, ha arra kerül a sor.

135.

62.
Széll Tamás
28 éves

A házat a telek hosszába építik, az ablakok nem az utcára, hanem a telekre néznek. A házzal egy vonalba építenek minden épületet, istállót, pajtát, nyári konyhát. Színalját építenek, de csűr, az nincs. A tornácot befalazzák. Ha építeni akarnak, az udvar közepéből vesznek ki vályogot, mert félméteren túl érintetlen sárgaföld van.

Ásott kút igen kevés van, régen a Tiszára jártak le itatni, ma az ártézi kutat használják. Az ártézi kutat is a községháza előtt "öregkútnak" hívják. A trágyadomb az istállóval szemben van, a szomszéd telkétől legalább 70-80 cm-re. Ha valaki közelebb teszi, nem tekinti a másik érdekét, és a szomszéd a községházára megy panaszt tenni. Az árnyékszék a ház felé és nem a szomszéd felé nyílik. Ha meszelésnél, tapasztásnál a szomszéd házához támasztják a gerendát, engedélyt kell kérni a szomszédától, és az mindig meg is engedi. Ez kölcsönös.

137.

63.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

Évenként újítják a falat és meszelnek búcsú előtt. Ilyenkor mindenki takarít, és ilyenkor minden szomszéd végezhet munkálatokat a szom-

széd telkén is. Még meszesgödrot is csinálhat a szomszéd telkén, de a szomszéd is azt használja. Vigyáznak, hogy terményben ne tegyenek kárt. A szomszéd követelheti az udvarára néző házfal javítását, tatarozását, aláarakását.

138.

66.
Széll Tamás
28 éves

Régebben hagytak a **csurgónak** helyet a két ház között. A tetőről a víz éppen a határra csurgott, így a házat beljebb építették a telek szélé-től. Ma már szabályrendelet van arra, hogy a házat a telek határáig ki kell építeni. De ezt ritkán tartják be, és a csurgónak ma is megtartják a helyet.

138.

67.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

A szomszéd telkére néző ablakot régen nem is vágtak, ma meg kell kérdezze a szomszédot, hogy megengedi-e. Ha nem engedi, akkor, ha vág ablakot, el kell táblázza.

139.

68.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

Pincét nem ásnak, mert feljön a víz.

142.

69.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

A kerítést mindenki a háza háta mögött kell húzza, mindenkinek megvan a maga kerítése, azt kell javítsa. Ha elhanyagolt, és kár származott ebből, a szomszéd követelheti a kijavítását. Beltelken mindenütt van kerítés, részben tulajdonelhatárolásnak, részben az állatok **elkorlátozására**.

143.

64.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

A csurgásjoggal áll kapcsolatban a szomszédnak az a joga, hogy a szomszéd telkére átlépjen. A gyékényt ugyanis a ház háta mögé, a csurgó alá, a saját területére, de már a szomszéd udvarába teszi száradni az asszony. Így, amikor a száraz gyékényért megy, mindig átlép a szomszéd udvarára. Ez kölcsönös és mindenki megengedi. Nem kell külön kérni. Ez a szokás annyira megmaradt, hogy ma is, amikor az újabb építkezéseknél a házat egészen a telek határáig ki kell építeni, így a csurgó alatti rész már nem a saját, hanem a szomszéd területe, a gyékényt még mindig a ház háta mögé teszik száradni, most már ténylegesen a szomszéd telkére, és nem az ablakkal szemben lévő saját eresz alá. Amíg átviszli a gyékényt, szemetel is, de azt eltakarítja. Szekérrel is átmegy a szomszéd telkére, amikor a frissen vágott gyékényt lerakja az eresz alá. A szomszéd ezt is megengedi, mert "a gyékény szent dolog, az ad kenyeret".

144.

65.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

Tápén szokás a **más telkén való gyalogos átjárás**. Hagynak is minden oldalán a kerítésnek átjáróhelyet. Ennek a szokásnak a sár az oka. Hogy ne kelljen kerülni kútrajárásnál, és ne kelljen a sáros utcán menni, megrövidítik az utat, és a szomszédok telkén járnak keresztül. Ez csak ismerősnek, és csak tápainak van megengedve. Rendszeres a szokás, "de nem válhat joggá", mert nem követelheti az átjáró az engedélyt, és mindenki beszegezheti a kerítését. Igaz, hogy rossznéven veszik. Ebből veszekedések származnak. - Az átjárás a határon, kül-sőtelken is megengedett, mert vannak földek, amiket másképpen nem lehet megközelíteni, csak a szomszéd telkén keresztül. Vannak telkek, melyeknek a telekkönyvbe bekebelezett szolgalmi joga van a szomszéd telkén való átjárásra. Kocstút-szolgalom: rakott szekérrel is mehet.

164.

70.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Ha a gazda tettenéri a tolvajt, nyugodtan beverheti a fejét, "hogy úgy döglök meg". A tolvaj **örüljön, hogy az életét viheti**. Mindenkinek

munkájába kerül, amit megszerez, a tolvaj pedig végeredményben a munkánkat lopja el. Megölhetem a tolvajt, de inkább csak akkor, ha rám tör. Ha ártalmatlanná akarom tenni, és megütöm, ha úgy találja az ütés, hogy meghal, akkor nincs szerencséje a tolvajnak.

164.

71.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Ha **elszántják** a földet, szó nélkül visszaszánthatja az, akitől elszántották. A becsületes ember nem szántja bosszúból el az ő földjét megcsonkító szomszéd földjét, hanem csak a régi határcövekig állítja vissza a birtokát. Ha a határjelét a szomszéd kiszántotta, akár akaratlan, akár véletlenül, nyugodtan visszaállíthatja azt a szomszéd tudta nélkül is.

165.

72.
Kiss Nagy István
69 éves, 5 hold

Ha egy tyúk elveszett, barátságosan átkiált a gazdaasszony a szomszédba: "hallod-e, elveszett egy tyúkom". Ha nincs barátság a két szomszéd között, akkor gyanúsító kísérő szavak következnek. A másik visszakiált: "Bizonyítsd be!" Erre a károsult felel: "Nem bizonyítom, azzal nem leszek szegényebb."

Ördög Sándor kocsmárosnak egyszer elveszett a lova. Megtudta szóbeszédből, hogy egy hasonló lovat láttak egy algyői tanyán. Utána ment a lónak, este lopva bement az istállóba, eloldta a ló kötőfékét, s a lovat szép csendesen hazavitte. **Loppal cselekedett**, de amit csinált, az mégsem lopás, mert a saját tulajdonát hozta el. Az algyői tanyás nem szólhatott egy szót sem, mert a lovat hamisan szerezte.

171.

73.
Miklós Töpe Mihály
39 éves, éjjeliőr

Másik megállapodás alapjaként tett ígéret kötelező. Ha pl. én meg akarok venni egy tehenet, de előzőleg megbeszélem a tehen gazdájával, hogy csak úgy veszem meg a tehenet, ha megengedi több részletben való kifizetését, és ő ezt megígéri, akkor ezt az ígéretét be kell tartsa, mert csak akkor érvényes a tehen megvételére vonatkozó megállapodásunk.

Ha ígéretét nem tartja be, mert jött egy jobb vevője, aki egyben kifizeti a tehen árát, akkor a becsület szerint pároztatva kell, hogy megfizesse a foglalót.

171.

74.
Miklós Töpe Mihály
39 éves, éjjeli őr

Ha meg akarok egy tehenet vásárolni, és nincs elég pénzem kifizetni, kölcsön kérek valamelyik komámtól. Ha az megígéri, hogy kölcsön ad, és méginkább, ha tudja azt, hogy az nekem mire kell, miközben én a tehenre foglalót fizettem, neki becsületbeli kötelessége már, hogy nekem megadja a kölcsönt, mert ha nem adja meg, nemcsak hogy hasznom nem lesz a jó tehenvásárból, hanem nagy kárt okoz nekem azzal, hogy a vétel visszacsínálásánál a foglalót pároztatva kell, hogy visszafizessem.

171, 179.

75.
Rovó János
68 éves juhsgazda

Ígéretet, ha tesz valaki tanúk előtt, az kötelező. Olyan, mintha meg-
egyeztek volna, csak foglalót nem adott. Ha nagyobb dologról van szó, 4
tanú kell, kisebb dolognál két tanú is elég.

174.

76.
Rovó János
68 éves juhsgazda

Amikor vállaltam a birkákat legeltetésre, csak szóbelileg beszélünk
meg mindent. Nem csináltunk írást, megbíztunk egymásban. Aki rendes
ember, az szóbelileg is megtartja az egyezséget. Régebben inkább
szóbelileg szerződtek, ma már nem hisz a nép egymásnak.

174, 179.

77.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Van, akinek két háza van, az kiadja az egyiket zsellérnek. írást
csinálnak, vagy tanúsítják valakivel, hogyan adta ki, hogyan vette ki. Ha
nem csinálnak írást, előhívják fiatal embereket, akikről tudják, hogy
tovább él és tanúsítani fogja, hogy megegyeztek.

179.

78.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Szóbeli megállapodásnál általában két tanút szoktak használni. Végrendeletnél és fontosabb megállapodásoknál már négy tanú jelenlétét tartom szükségesnek. Írásbeli szerződésnél két tanú is elég, de azok jelen kell legyenek a szerződés megírásánál, hogy becsületesen tanúskodhassanak minden körülményről. Pl. eladtam egy lovat a cigánynak. Két tanú előtt kijelentettem, hogy ahogy kilép a kapun a ló, én már nem is felelek érte. A ló két nap múlva megdöglött, de ott volt a két tanú, akik bizonyították, hogy minden felelősség nélkül adtam el a lovat. A tanú erre is jó. Ha megbíznak egymásban a megegyezők, akkor két közös tanút hívnak, ha nem nagy a megértés közük, akkor mind a kettő külön hív tanút.

184.

79.
Szénássy Ferenc
26 éves, segédjegyző

Egészen kis, tenyérynyi "cetli" is bizonyító erővel bír az egymás között kötött megállapodásoknál. Nem tartják be a törvény által előírt alakiságokat. Eladnak egymásnak földet ilyen kis papíron megírt szerződéssel, amit a hatóságok nem fogadnának el, és bekebelezésre nem alkalmas. De a vevő a földet nagyon szépen használja, és tulajdonául éli, és csak az átíraskor készítene a község házában hivatalos formájú szerződést. Ezt azonban már csak a törvény alakiságának tekintik.

185, 175.

80.
Rovó János
68 éves juhsgazda

A kézfogas tanúságot jelentett, hogy megkötötték a szerződést. Azzal bizonyították, erősítették a szerződést. Azzal hasonlítható, mintha megpecsételték volna a megállapodást. Régen bíztak ebben. Én ma is azt tartom, hogy aki a szóbeli egyezséget nem tartja meg, becsapja a másikat. Most már fontosabb a szónál az írás, mert azt mondja az, akinél az írás van, hogyha "törvénybe megyünk, megnyerlek".

186.

81.
Miklós Töpe Mihály
30 éves, éjjeliőr

Ha magának van egy zsebórája, és énnekem megtetszik, meg is akarom venni, de még nincs pénzem foglalóra se, akkor "férfi becsület szavamat adom", ami annyit jelent, mintha foglalót adtam volna. Aki a becsületszót be nem tartja, az nem tisztességes ember, és mindenki tudja róla, hogy nem megbízható, ezért az ilyennel nem is szívesen egyezkednek az emberek.

193.

82.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Ha valakinek nagyon pénzre van szüksége, és olcsón, jóval rendes árán alul kénytelen földjét **elkótyavetyélni**, aki azt megveszi, nem becsületes, mert csalárdul kihasználja a másikat.

Én úgy tudom, hogy **viSSzabeszélni** nem lehet egy szerződést, ha már megcsináltuk. Ha engem így kiuzsoráz valaki, márcsak **meghúzodom az anyám bőrébe** is, ha szorult helyzetben voltam.

195.

83.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Sokszor megesett a faluban az, mert vannak tisztességtelen emberek is, hogy megcsináltak egy szerződést egy darab földről, megbeszélték, hogy részletben fizetik ki az árát, de papíroson, hogy a telekkönyvben is át lehessen írni, az egész vételár kifizetését nyugtázták. Amikor kérte az eladó a pénzt, a másik kijelentette, hogy ki van fizetve, mert benne van a szerződésben. Ilyenkor a törvény nem segít, mert bármennyire odaviszem a bíró elé a szerződést, az biztosan látja abban azt, hogy ki van fizetve az egész vételár. Ez már csak becsület dolga, csak egymás között lehet elintézni. Gazembernek tartok mindenkit, aki másnak a bizalmát arra használja fel, hogy kipenderítse [a] jogaiából. Embertelenségnek tartom az ilyet. De sajnos vannak sokan, akik elkövetnek ilyeneket, nem is áll velük szóba senki közülünk.

196.

84.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Régen majd mindenki a gazdák közül saját maga termelt egy-kétszáz szár dohányt magának és bizony gyakran megtörtént, hogy akinek nem volt dohányja, megvette a szűzdohányt attól, aki termelte. A törvény tiltotta a dohánytermelést, így törvény szerint nem lett volna köteles a vevő kifizetni a dohány árát. Az már a becsülethez tartozik, hogy ha megvettem, fizessem is meg. Ilyenkor nem nézzük azt, hogy a törvény mit mond, hanem, hogy egymásközt hogy egyeztünk. A besúgás nem tartozik a becsülethez. Tisztességtelennek tartom azt a dolgot, ami sokszor megtörtént, hogy az egyik odament a másik gazdához, hogy: "Na adok a **herédért** 50 fillérrel többet, mint a megállapított ára, és pakolta is felfelé a herét, míg a társa csendőrközött és feljelentette azt, aki bízott bennük és eladta nekik a heréjét.

196.

85.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Akár tiltja a törvény, akár nem, ha már megegyeztek a nagyobb ár kifizetésében, az a becsületes, hogy ne árulkodjék olyankor már a vevő, hanem fizessen a megegyezés szerint. Én sem vagyok tisztességes, amikor látom, hogy valaki nagyon rá van szorulva egy árura, és drágán adom neki a portékát. De az sem becsületes, aki feljelent, mert akkor már engem nyirbált meg, "engem ráz be a zsákba". Elviszi a portékát olcsóért, de még törvény elé is hurcolnak. Ha törvényellenesen csináltam is, a rendes középáron adom a portékát, és nem lépem úgy a határt túl, hogy másoknak nagy kára származzék belőle, nem én vagyok a becsületesen, hanem az, aki feljelent.

198.

86.
Domonkos Mátyás
72 éves, 3 hold

Van úgy, hogy valaki elherdálja a vagyonát és olyankor elárverezik. De megesik, hogy szerencsétlenség éri az embert, s akkor hibáján kívül szólal meg a dob a háza előtt. A mi népünk olyan, hogy nem nézi azt, milyen módon kerül abba [a] szerencsétlen helyzetbe a gazda, hogy elárverezik a birtokát, de mégsem szép, ha valaki a más bajából hasznot húz. Volt egy jó szomszédom, aki jövő évi termésére számítva nagy kölcsönt vett fel a banktól, de a termés nem ütött be, éppen aszály

volt, és az urak kijöttek, hogy elvegyék feje felől a fedelet. Akkor én - igaz jó olcsón - megvettem a házát és visszaadtam neki, hogy ő 3 év alatt fizesse vissza nekem az árát. Ha földet akarnak valakitől elárverezni és még marad amiből éljen, az ő baja. De ha a házát akarják elvenni, minden tisztességes ember siet rajta segíteni.

201.

87.
Vincze József
72 éves, 7 hold

Adásvételnél a foglalo bizonyos összegű pénz, amit előre ki kell fizetni. Előleg is, meg foglalo is. írásban előlegnek tekintették, **közhangulatban** foglalo volt. írásban "vételár, előleg". A foglalo biztosítja a vételt.

201.

88.
Koszó András
63 éves, 5 hold

A megállapodás bizonyos összegű pénz lefizetésével jött létre. Ez volt a foglalo, amit a megegyezés biztosítására használtak. A foglalo egy kis része volt a marha árának, 10 vagy 20 forint. Ez lehetett egyszerre előleg és foglalo is. Kézfogás ma nem "divat" itt marha eladásánál sem.

207.

84.
Göbös Mihály
72 éves, 7 hold

Kezes voltam a barátomért a banknál. Ezt titokban szokták tartani.

Szegeden a vásár helye ilyen:

sertés, kecske	marha	
	út	
iparcikk, kocsi, szerszám, pokróc, kötél stb.	szegedi eladók	vidéki eladók
	ló	

A vásár régi "megrögzött" napjai: február 17., május 5., július (napot nem tudja), november 30-at megelőző szombat és vasárnap. Ezek a farsangi, szentgyörgynapi, nyári és szentandrásai vásár. Mostanában már nem a "régirögzött szokás" szerint megy a vásár[ok]. Ha a lóvásár helyén a gazda **kicsóvázza** a kocsrudat és a kocsi mellé támasztja, ez azt jelenti, hogy nemcsak a ló eladó, hanem a kocsi is. Ugyanezt jelenti az ostor kicsóvázzása is. A város a vásárra belépéskor 6 Ft díjat szed, azután a vásár helyén az eladandó kocsiért külön 2 Ft-ot. Ez "régirögzött, hasznóhajtó szokás". Ez "ínycsikandozó a parasztság számára". "Régi bosszantó ügyvitel a parasztságra nézve". Ezt a paraszt sohasem hagyta szó nélkül. "Nyúzd a parasztot a végtelenségig!" Nem tudja, miért van így, de a paraszt sérelmezi.

A vásáron az eladók "régirögzött szerinti" vannak így elkülönítve. Az állatot kínáló kézen, kötélen tartják az eladó állatot. A vevők körüljárnak és nézelődnek. "No magáé ez az üsző?" "No gazduram, hogy adja ezt az üszőt?" Megkezdődik az alku. "A vásár nagy taktikával megy". A "referencsek" (kufárok) alkusznek. Ha nincs konkurencia, nyugodt a vásár. De a vásár "huncut, furfangos". Ha a gazda be akarja vinni a lovát, előbb beszél a barátjával: ha van egy komoly vevő, jöjjön oda és ígérjen ennyit, mintha soha sem látta volna az eladót. Amíg az egyik alkuszik, a másik ugyanannyit nem ígérhet érte, nem szólhat bele. Az alkudozás mindaddig tart, amíg az eladó és a venni akaró "szóval érik egymást". Ha már 30-40 lépést tett, és másikat néz, másnak is el lehet adni. Másnak eladni ugyanannyiért "alattomos, nem a becsülethez tartozik". De a gazda nem hibás, ha annyiért adta el, amennyiért akarta, tehát ha ez az első ígéretnél több. Ha a vevő "megadta az eladó szándékát", a gazda becsületes, "nincs osztóper". Ugyanígy becsületes a gazda, ha két nyílt, alkudozó vevővel szemben alattomban elfogadja a

harmadik foglalóját. Azzal védekezhetik: "Ez az ember megadta a szándékomat egybe".

225.

96.

Koszó András
63 éves, 5 hold

A vásárban a gazda otthagynhatja fiát, feleségét azzal, hogy meny-nyiért árulja a lovat, kocsit stb. De, aki ezzel alkuszik meg, még nem véglegesen kötötte meg az üzletet. Ha a gazda visszajön, tőle függ, hogy beegyez-e, **mert ő a gazda.**

A falubeli, szomszéd nem kívánhatja a vásárban, hogy az eladó állatot neki tartsák fenn, és ne adják el a többet ígérőnek. Ha ezt felpanaszolja, azt lehet neki válaszolni: "Otthon is tudtad, hogy eladó, mért nem vetted meg."

226, 229, 237.

92.

Koszó András
63 éves, 5 hold

Az állat hibája esetében az eladó szavatol. Azért van a törvény, hogy előírja, melyik betegségnél hány napig tart ez. Az eladónak kötelessége volna felhívni a vevő figyelmét a nem látható hibára. De ma már "beleélte magát a nép, hogy nem szokta megmondani a bajt". Ez nem tisztességes dolog, de így van. Krisztus el akarta adni a szamarát, de Péter nem tudta. A vevő azt mondta: "Nagyon kicsi ez a szamar!" Péter: "Hogy ne volna kicsi, mikor öreg!" "De nagyon sovány is!" Péter: "Hogy lenne kövér, mikor beteg!" Krisztus is azt mondta neki, hogy dicsérni kell az eladó jószágot. Ha ismerős kérdezi: "Kehes ez a jószág?" Az eladó: "Ismerlek, megmondom, igen kedvelt jószágom, van neki baja, de ettől elhasználható." Vagy: "Neked nem való ez a jószág, mert te agyonhajszolod." Ismerősnek megmondja az ember az illet, de akit soha sem lát többé, annak nem. Ez nem helyes, de "az életheletőség ma már megkívánja". 50 évvel ezelőtt szegényesen, de nyugodtan éltek. Ma már "a fiú az apa ellen, az apa a fiú ellen." Viszont "látszatos betegségért" nem felel az eladó. Aki nem veszi észre, azt nem védi a törvény. Ha valaki a szavatosság alapján utólag kifogást tesz, a körülményektől függ, hogy inkább visszaadják a vételárat, s a jószágot, vagy vételárból engednek. "Ha ennyi pénzt visszaad, gazdája vagyok", mondja a vevő az eladónak. Ha hasznóhajtó, kedvelt jószág, inkább megtartja. Az eladó becsületesen így szól: "Eltismerem, hogy ilyen baja van, egyezzünk meg." Ha fölényesen viselkedik, a bíróság elé kerül az ügy.

230.

93.
Vincze József
72 éves, 7 hold

Mindig szégyelli mindenki, ha földet kell eladjon, "mert hátrányára volt a családnak". Akkor volt "paraszti becsület". Ha a család volt hátrányára a szülőknek, akkor nem gyarapodtak, és ezért kellett földet eladni.

230.

94.
Koszó András
63 éves, 5 hold

A föld eladását itt szégyenlik, mert ez mutatja, hogy melyik "család" milyen szorgalmas volt. Amelyik iparkodott a szüleit elősegíteni, az gyarapodott. Amelyik hátrányára volt a szüleinek, kénytelen volt eladni. Adás-vételre szerződést csináltak már 50 évvel ezelőtt is. A föld akkor olyan kapós volt, hogy nem kellett dobossal kihirdettetni. A "helyi szokás szerint", ha a családok hátrányára voltak a szülőknek, a falustak már tudták, hogy oda lehet menni földet venni. A földet "sutyiban" adták el, mert az eladó szégyellte, hogy családjai hátrányára voltak. "Akkor még volt paraszti becsület."

236.

95.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Másképpen felelek a jószágért, ha vásárban adom el, és másképpen, ha itthon. Ha vásárban adok el egy lovat, akkor az ott a vevő előtt kell, hogy kiállja a próbát, ha ott megfelel, és nem látják meg semmi hibáját akkor, miután elvitték, az Isten áldja meg. Ha itt a faluban adom el idevalónak, akkor még 30 napig felelek minden hibájáért. Bármilyen történjék a lóval, rögtön szaladnak hozzám, hogy ez van, vagy az van és sokszor, ha az ő hibájukból is történik valami baj, követelik, hogy ennyit, vagy annyit engedjek le az árból, mert jobbnak gondolták és nem tudták, hogy milyen hibája van. Ezért ad el a gazda szívesebben vásáron idegennek, mint a falubelinek.

245.

96.

Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Szoktak cserélni is. Kocsiért adnak borjút, ha felesleges a kocsi és jószág kell. Valamelyik ráfizet pénzt, azzal egyenlítik ki. Földet is szoktak cserélni. Ha két gazdának két dűlőben egymás mellett van a földje, mind a kettő jól jár, ha elcserélik, mert mind a kettőnek egyben lesz a földje. Ha nagyobb darab, akkor át is írják a nevére mind a kettőnek, de káposztásföldeknel nem szokták. Pl. a fiamnak volt két káposztása, nagyon kicsik és két helyen. Odaadta az egyiket a gazdának, az adott helyette az övéhez közel. Nem iratták el, csak úgy használják. Az adót is úgy fizetik, mint azelőtt. A faluban nemigen íratják el cserekor, de azt mondják, hogy ez az én földem, mert én használom. Ráfizetés itt is van: "fizess ennyit és elcserélem."

251, 252, 255.

99.
Széll Tamás
28 éves

Szokásos a faluban a pénzkölcsönnek földhasználattal való visszafizetése. Pl. amikor meghalt egy bolond gyerek, Koszó Tóni, szegény anyja nem tudta volna a gyereket eltemetni. A szomszéd temette el, ezért az asszony odaadta 700 öl kis földjét három évre használni. - Tutor Palitól kért többször kisebb-nagyobb kölcsönöket Koszó Gyík Istvánné. Amikor nem tudta pénzzel megfizetni, odaadott egy hold földet használatra egy évre. Ilyenkor a kamatot is bele [kell] számítani a használatba.

253.

Elismert uzsorás a faluban csak egy család van, Polyákék, aki mindenkit kiségit, ha megszorul, de igen nagy ára van a szíveségének. De azért ha nagyon kellett a pénz és sürgősen, földvételnél, inkább Polyákékhoz mentek, mint a cirkuszt a bankkal végigcsinálni.

251-252.

97.
Rovó János
68 éves juhsgazda

Ezelőtt még, ha kölcsönkért az ember valamit, szívesen adták, ha pénz, ha szerszám volt. Egy-két hónapra mindenki szívesen adott kölcsön. Ma már még a testvérnek sem adnak szívesen kölcsön. Igaz, hogy nincs is mit. A csongrádi banktól is vettek fel régebben **négyes-ötös**

kamatra, de féltek, mert ha a kamatot nem fizették, a bank árverezett. Ezért szívesebben kértek egymástól kölcsön, a gazdák kevesebb kamatot kértek és mindig vártak.

251-255, 258.

98.
Széll Tamás
28 éves

A faluban, ha valaki megszorul, szívesebben kér falusi gazdától kölcsönt, mint banktól. Mindenki foglalkozik gyékényszövésessel, vannak, akik dolgoznak, vannak, akik kereskednek vele. A faluban van vagy 18-20 gyékénynagykereskedő, "nagykufa", akik megvesznek olcsón egy gyékényterületet, feliben levágatják, hazahozzák és itt a szövőkkel feldolgoztatják. Azoknak, akik nekik dolgoznak szívesen adnak kölcsönt, ami "ledolgozásra megy". Készpénzt nem fizetnek vissza, csak a készáruban számolják el. Minden kereskedőnek megvan a maga munkásszövőköre, akik hozzá járnak kölcsönért. Előlegként adják a kufák, de mindenki tudja, hogy igazán kölcsön a 100 Ft és egy kéve, ami 20 Ft-ot ér. Ezért a munkás készárut kell adjon. A könnyű pénz könnyen megy, így a tápai egész életében tartozik a nagykufáknak, akik meggazdagodnak.

255.

100.
Rovó János
68 éves juhosgazda

Volt úgy, hogy kölcsönt kért valaki és odaadott a másiknak kamatban használni egy darab földet. Nem számították ki pénzben a kamatot, ahogy termett a föld, azé volt, aki használatba kapta. Ilyenkor kis írást csináltak egymás között, még tanút sem hoztak hozzá.

256.

101.
Széll Tamás
28 éves

Lovat, kocsit szoktak kölcsönadni egymásnak. A gazda úgy adja oda: "nesze itt van lovam, kocsim, hozd haza a búzádat, majd kukoricakapáláskor, lucernavágáskor te segítesz nekem." (Iga használatnak két kezi munkával való visszafizetése.)

262.

102.
Széll Tamás
28 éves

Albérletben soha nem ad ki ingatlanbérletet tápai. A haszonbérleti lakásbérletnél nem engedhet be albérletet a lakásba, ezt nem engedi meg a bérbeadó. Azt mondják, hogy "veled szerződtem, te használhatod a lakást, másnak nincs semmi keresnivalója benne." Bérbe adnak gyakran házat és földet is. [A] Bérbeadó csak adófizetésre köteles, a bérlő köteles a bért, és földnél a csőszbért fizetni. Házbérletnél a bérlő köteles a házat a szokásos időkben, ünnepek előtt, búcsú előtt legalább kívül kimeszteni. Földbérlet esetén, ha három vagy négy évre szól a bérlet, a bérlő köteles egyszer trágázni.

262.

103.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Aki másnak a házába megy lakni, az "zsellér". Akté a ház [az] a gazda. A zsellérnek nincs saját háza. Ha egy házat bérbe adnak, írást készítenek, tanúsítják egy pár szomszédal, hogy hallják meg a "feltételöket". Pl. addig, míg meg nem nőszül a legény. De rendszeren csak egy évre adják ki a házat a zsellérnek. Itt a faluban nem tették ki eddig, ha jól viselte magát, de mindig azon vannak az ilyenek, hogy helyet csináljanak valahol maguknak. A zsellér munkával is ledolgozhatja a bérét. Másra nem köteles, csak fizetni, de a jószándék mindig sokat számít. Egymást segítsék a gazdával. Ha lekopik a vakolat, vagy betörök egy ablak, azt a zsellér kell megcsinálja, de a nagyobb javításokat, pl. ha tetemesen megrogyik valamelyik épület, a gazda csináltatja meg. A meszelést a zsellér végzi.

263.

104.
Széll Tamás
28 éves

A bért rendszerint igen pontosan fizetik, mert földínség van és fél a bérlő, nehogy köztudomású legyen, hogy rossz fizető, és később ne kapjon földbérletet. Rendszerint szóbelileg is tesznek kikötéseket a bér fizetésére vonatkozólag. Pl. bérbeadó az írásbeli megállapodás mellett kiköthet naponta szóbeli megegyezéssel egy vagy két liter tejet. Ha ezt a megállapodást a bérlő megszegi, még nem ok a felmondásra, de nem adják ki ilyennek a földet legközelebb, ezért inkább a bérlő, "hogy ne legyen rossz híre", ezt is teljesíti.

263.

105.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

A zsellér nem vehet magához másik lakót, mást nem engedhet be akkor sem, ha egy egész házat bérel, mert övele alkudtak csak, "az ő személyére vonatkozott a megállapodás". Gyermekkoromban 2-3 forintot fizettek egy hónapra egy házért, azt sem bírta némelyik fizetni. A gazda akkor mondhatott fel, ha a zsellér nem fizetett, de akkor sem tette ki a lakásból, megvárták, míg letelik az ideje, és a következő évre másnak adták a házat. Ha adósa is maradt a gazdának, ezért nem pereskedett senki. A becsületes zsellér, ha nem tudott fizetni, hagyott a gazdának valami tárgyat, szerszámot vagy kereket. Volt olyan eset, hogy [ha] a zsellér tartotta pénzzel a gazdát, akkor beszámíthatta a bérfizetésbe a kölcsönadott pénzt.

263.

106.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

A zsellér nemigen mondott fel, akkor meg kell[ett] egyezték a gazdával. A gazda akkor mondhatott fel, ha a zsellér **nem jól viselte magát**. Az új gazdasági év előtt 3 hónappal meg kellett mondja a zsellérnek, hogy a jövő évre keressen máshol helyet magának. Ha azt akarta a zsellér, hogy a gazda meg legyen vele elégedve, akkor segített neki, udvart seper, istállóból kihányja a trágyát, megitatja az állatokat. Ezekre nem köteles, de "így jó". Munkával is szoktak bért fizetni, pl. ha mesterember jön lakni, ledolgozhatja a bért. Ha földműves jön lakni, a jószágért külön szoktak megegyezni. Van úgy, hogy közösen etetik a jószágokat.

264.

107.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Akinek kevés volt a takarmánya, fejőstehenet adott ki télire a tejhaszonért. Akinek volt takarmánya, annak **jól fogott**. Ki szokták ilyenkor kötni, hogy a tehén gazdájának hetente visszajár 1-2 liter tej. Amennyi tejet adott a tehén, mindegy mennyit, az mind a telettetőé lett. Lovat

is adtak így oda. Aki kapta a lovat, az fuvarozhatott vele egész télen, de ki volt kötve, hogy a ló gazdájának ennyi meg ennyi fuvarot köteles csinálni, hogy az sem maradjon egészen ló nélkül. Tavasz felé volt már takarmánya, akkor kérte vissza a lovat. Ki volt alkudva, mikor kell a lovat visszaadni.

265.

108.
Széll Tamás
28 éves

Gazdasági szerszámot, vetőgépet egy napra, vagy egy hold felszántására adják bérbe, azonnali készpénz fizetés ellenében. Búzában vagy takarmányban is meg szoktak egeezni.

266.

109.
Széll Tamás
28 éves

A haszonbérbe adás földnél igen gyakori. Ma az új földhöz juttatottak legnagyobb része bérbeadja földjét, mert nincs igája, és folytatja az eddigi napszámba járást, akár a faluban, akár a városban. Ezelőtt a bérbeadás egy évre történt, és a bért búzában állapították meg. A földínség miatt a bér nagyon magas, egy jobb földért négy q búzát is elkérnek láncként.

A tápai rét az ármentesítés óta Szeged város tulajdonába került. /Kb. 4.200 kat.hold terület./ A város aztán kiadta a földeket bérbe az egyes gazdáknak. Hosszúbérletet, úgynevezett "örökbérletet" alakítottak, amelyek időtartama 20-25 év volt. A gazda a bérletre tanyát épített, és úgy bánt vele, mint a sajátjával. Egész alacsony bérek voltak. A bérlet öröklődött apáról fiúra. 15-25 holdas bérletek voltak.

266.

110.
Koszó András
63 éves, 5 hold

A tápéi réten a bérleteket a város rendszerint árverés útján 25 esztendőre adta haszonbérbe. A "rövid bérlet" 4-6 évre szólt, nem árverezték, csak a két szomszéd vehette igénybe, mert tanya volt a bér földön.

266.

111.
Széll Tamás
28 éves

Az 1945. évi földreform megszüntette a hosszú [vagy] örökbéleteket a falu és a város között azzal, hogy a város földjét kiadta tulajdonba a gazdáknak. Az új gazdák közül azonban legtöbben tovább folytatják régi napszámos életüket, és a juttatott földeket kiadják ők is bérbe. A bérbeadó uzsoráz, mert nincs föld. Egy hold árteret pl. 500 forintért adtak használni. Az állami előbérleti jogot valószínűleg ki fogják játszani, mert bérletre szükség van.

266.

112.
Széll Tamás
28 éves

Az O.F.B.-juttatás idején Szeged városa vette át a Pallavicini gróf által leadott 200 kat.holdat, és helyette alakította meg az olcsó hosszúbérletet. 97 kg-tól 116 kg-ig fizettek a gazdák évente láncáért. A Tóban és a Kutasi dűlőben 25-60 kg-os évi bérletek is voltak. Itt egész értéktelenek voltak a földek. Az O.F.B.-juttatás alkalmával alakított bérletek nagysága kb. 960 négyszögöles parcellákból állt. Ezzel szemben a Szeged város tulajdonában levő régibb bérletek nagysága 15-25 holdig terjed. Az O.F.B.-bérllet örökbérllet jellegű volt, 10 évre szólt. Úgy ezt a bérltet, mint a másikat a tápai gazda tulajdonaként kezelte. Többet jelentett, mint az ősi föld, mert ha valaki 5 hold bérltet akart szerezni, szívesen adott érte "lelépésként" egy holdat tulajdonba. Pénzben 3-400 Ft-ot /régi forint! / fizettek annak, aki átadott egy ötholdas bérltetet. Mostanában is előfordult 1945 előtt, hogy egy ötholdas bérltetért 3.000 pengőt fizettek.

266-270.

113.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Földet az ad ki bérbe, akinek pénzre van szüksége, így a bérletet mindig előre kell fizetni. Nemigen szokás részletben fizetni, mindig előre és egyszerre. Ha valakinek pénzre van szüksége, kidoboltatja, hogy egy hold bevetett földem kiadó. A bérlővel megalkusznak, aztán annak a szerencséjére van bízva, mekkora lesz a termés. Van ilyen bérllet összettel is, amikor még nincs vetés. Ilyenkor kevesebbet fizet a bérlő. Ma már mindenképpen kevesebb lett a bér, mert a beszolgáltatást a bérlőnek kell teljesíteni, a gazda csak az adót fizeti.

267.

114.
Széll Tamás
28 éves

A gazdák egymás között szóbelileg állapotnak meg a bérletre vonatkozólag. A bérlet kezdete okt. 15., egybeesik a gazdasági év kezdetével. Kisebb földet leginkább csak egy évre adnak ki, nagyobbat négy-öt évre. Ha négy-öt évre adják ki a földet, megkövetelik az egyszeri trágyázást. Ez utóbbi inkább a tanyákon fordul elő a Tiszán túl. A Tiszán innen ritkán trágyáznak, leginkább csak "herézik" a földet. Egy öt-hat éves folytatólagos lucernázás megfelel egy közepes trágyázásnak.

267.

115.
Széll Tamás
28 éves

A törvény által előírt bemutatási, jóváhagyási követelményeknek igen ritkán tesznek eleget, csak akkor, ha a bérlő érdeke kívánja így. Régebben volt örökbérlet, 25 éves, 10 éves bérlet, ezek mind a város és az egyes gazdák között. A gazdák egymás között leginkább egy évre szokták kötni a bérletet. Nyilvánosságra nem hozzák, egymás között szóbelileg kötik a megállapodást.

268.

116.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

A megállapodást vagy egymás között írásban vagy szóban, tanúk előtt kötik. Az írás többet ér mint a szó, de a "szóadás" is jó.

A gazda kiköti, hogy úgy szántsa a földet a bérlő, hogy ne rontsa el. Ha 2-3 évre adja oda használni, kiköti, hogy egyszer trágyázza meg. De így is kihasználja a bérlő a földet, mert az elején trágyáz. Sok szegény ember, akinek nincs elég jószága, csak a trágyázásért szokta odaadni a földet. A bérlő azt vet, amit akar, csak jól szántson, ne hagyja elgázosodni a földet. Amit átvesz, úgy kell visszaadni, ahogy kapta.

268-269.

117.
Széll Tamás
28 éves

Ki szokták kötni lucernázásnál, hogy a bérlő, ha egy évre vette bérbe a földet, magot nem hagyhat, mert az rontaná a jövő évi termést.

Mindent tehet a földdel a bérlő, ami a gazdálkodáshoz tartozik, csak ha több időre vette ki, akkor minden negyedik évben trágyáznia kell, ha lucernáz, akkor vigyáznia kell arra, hogy az egész föld egyformán kapjon. Ha egy hold földet bérbe vesz, és 500 öl pl. be van vetve lucernával, de ő úgy látja, hogy nem fizeti ki magát, kiszánthatja a lucernát, de meg kell kérdeznie előbb a gazdát. Legtöbbször megengedik ezt.

270.

118.
Széll Tamás
28 éves

Földet, házat, ha bérbeadnak, ragaszkodnak a személyhez, akivel egyeztek. Nem tartják jogosnak, hogy az kiadja másnak. "Nem azzal egyeztem" – szokták mondani, ha ilyen kérés előfordul. Pl. ha megnősül a bérlő fia, a gazda még az új asszonyt sem szívesen engedi be a házba. Azt mondja, hogy ennek nem adtam ki. Albérlés nincs, minden bérlő egyformán a gazdával áll kapcsolatban.

271.

119.
Széll Tamás
28 éves

Földnél terményben, háznál pénzben szokták a bért kikötni. Aki pénzben kötötte ki, az nem változtathatja át terményre, sem fordítva. - A bért mindentől függetlenül kell fizetni, nem számít, hogy milyen volt a termés, milyen volt a haszon. Aki búzáért adta ki, akkor is búzát kért, ha nem terem. Robotszerű szolgáltatás az, amikor valakinek nincs igája, valakitől kér használatba és nem pénzzel fizeti meg, hanem ledolgozza kapálással, vagy aratással.

272.

120.
Széll Tamás
28 éves

A várossal szemben mindig követelték a gazdák hosszúbérleteknél elemi kár esetén a bércsökkenést, de egymás között semmilyen okból

nem engednek a kikötött bérből. Ha áradás, szárazság vagy marhavész volt, Szegedre mindig bement egy küldöttség és felnagyította a kárt, kérte a bér elengedését. Egymás között a méltányosabbak is csak várnak egy ideig, ha tudják, hogy a másik nem tud fizetni. Az az igazság, hogy aki bírta haszonbérbe, az fizessen. Nehezen perelnek bérből kifolyólag, pénzért általában nem szívesen, csak ha földtulajdonról van szó.

273.

121.
Széll Tamás
28 éves

Ha házat adnak bérbe és a bérlő nem fizet, három hónapot várnak mindig, azonnali felmondást nem ismernek. A három hónap **szabványos**, ennyit "illik várni" mindig, de, ha akkor sem fizet, a község-házához kell fordulni. Ha földről van szó, mindig megvárják a gazdasági év végét, semmi okból nem szüntethető meg a bérlet a termés betakarítása előtt. Ha nem tetszenek egymásnak, akkor felbonthatják a megállapodást. Három évre kötött megállapodás esetén előfordult, hogy a bérlő nem találta meg a számítását, és közben otthagya a földet, de megvárta a termést. Ilyenkor sem volt kára a gazdának, mert a föld kevés, és mindig volt rá jelentkező.

274.

122.
Széll Tamás
28 éves

A haszonbérlet örökösökre nem száll át sem a gazda, sem a bérlő oldalán. "Nem veled egyeztem" vagy "Én nem egyeztem kenddel, lehet, apám" szokták mondani. Ha a bérbeadóm meghal, az örökösei minden további nélkül kitehetnek a földből vagy a házból. Szeged is személyhez kötötte a haszonbérletet, és ha a bérlő meghalt, újból kiírta. De azért, ha már tanyát építettek a földre, az örökösök, ha felmentek, előbb megkapták, mint más a bérletet. Eladás esetén megszűnik a bérlet minden esetben, már az új gazdával kell egyezkedni, de azt nem köti a régi egyezség: "Nem én egyeztem."

275-276.

123.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

Van egy vejem Szentesen, 90 holdat bérelt. Tápai gyerek ő is, itt nőtt fel a szemem előtt. Fizet minden holdtól 1 q búzát, az egészről két

hízónak való süldőt, kilenc hónaposat, meg csirkéket. Ami a tanyán meszelés, tapasztás van, azt mind ő csinálja, de ha a vihar lehányja a tetőt, azt a gazda csináltatja meg. A bérlőnek azt jelenteni kell. Ami a használat után kopik, azt a bérlő javítja, ha kidől egy kerítés, helyreépítője valamivel.

A tanya gallyal volt körülkerítve, ő dróttal kerítette körül, amikor odament. Mikor eljött, a drótját elhozta, és a gallygyepűt visszaállította.

275-276.

124.
Bodó Imre
81 éves, 5 hold

A mag, ami terem, az mind a bérlőé, meg a jószág. A szalmát, kukoricaszárat, polyvát a tanyáról nem szabad elvinni, az ott marad a gazdának. Annyit etethet, felhasználhat belőle a bérlő, amennyit akar, de elvinni nem vihet el semmit. Ezért a gazda nem fizet semmit. Így van a trágyával is. Semmi trágyát nem vihet el a bérlő, el sem adhatja, azzal a földet kell trágyázza, amit használt. Ezért aztán ősszel sok jószágot vesz tartásra a bérlő, azzal feleteti a szalmát, szárat, polyvát és lesz trágyája elég. Ha elmegy, a marhákat elviszi, de a sok trágyát megcsinálta.

276.

125.
Széll Tamás
28 éves

Akármit beépít a bérlő, ha megszűnik a bérlet, viheti magával. Kivéve a beültetett fákat. Amit ő épített, az az övé, még akkor is, ha az ott lévő ház falához építette. Disznóolat, kukoricagórét minden esetben el szoktak vinni. Ha megegyeznek, nem bontja le a kőből, téglából készült épületeket, de csak akkor, ha elég pénzt ad érte az új bérlő. Megtérítés nélkül semmi sem lesz a bérbeadóé, vagy az új bérlőé.

278.

126.
Széll Tamás
28 éves

Felesbérlet csak szántónál, kalászosoknál fordul elő, ha a gazda már öreg és családja nincs, vagy napszámban dolgozik. A felesbérletnél mindent a bérlő ad, vetőmagot, munkát és a termést betakarítja a gazdának, a gazda az adót fizeti. A harmadában való munka már nem bérlet, hanem munkaszerződés. A kukoricát harmadában megkapálja,

töri, szárat vág, hazahozni segít. A gazda adja a vetőmagot, igát a behordásnál és a szántásnál, a "harmados" csak a két keze munkáját adja.

278, 321.

127.

Bodó Imre

81 éves, 5 hold

A tiszántúli erdő az ármentesítő társulat tulajdona. Annyiban kedveznek a tápaiaknak, hogy ha fát kell vágni és fát szállítani, akkor csak tápaiakat kérnek fel erre. Ilyenkor kétkezi munkások és igával bírók összefognak és együtt mennek ki dolgozni az erdőkebe. Harmadába, negyedébe, de ha messze volt és kévénként háton kellett kihordani az erdő szélére a rőzsét, vagy az apró fát, felibe vállalták a munkát. Ilyenkor fa is, rőzse is feles volt. Úgy is egyeztek, hogy a fa harmados és rőzséből adtak többet. A kétkezi munkás vágta a fát, az igás pedig behordta a gátórházhoz, ahol le kellett rakni, s a rőzsét kazalba kellett állítani. 400 kéve ment egy kazalba. Leginkább harmadában egyeztek a társulattal, két szekér ment a gátórházhoz, egy szekér jött haza. A hazajött szekérfa egyharmada a szekeresé, kétharmada azé lett, aki a fát vágta. A mi kocsink egyrészes volt a gazdák feliből, mert a kocsis is segített a kazalberakásba.

279.

128.

Vincze József

72 éves, 7 hold

Az otthonmaradó fiú kötelezi magát, hogy az öregeket életük végéig eltartja. Ezt írásba is szokták foglalni. Az öregek ennek fejében ráíratják a fiúra a megmaradt földjüket, de az **élvezetet** fenn fogják maguknak. Ha nem fognák fel az élvezetet, nem lenne becsülete már az öregeknek.

284.

129.

Rovó János

68 éves juhsgazda

Április 1-től Mindszent napjáig nálam voltak a birkák. Én mentem értük a tanyákra, hogy aki akarja, adja ide, egész nyáron legeltettem a tejhasznért. Én legeltettem őket a nyomáson, a pusztán, enyém volt a tej, egész idő alatt, akkor és annyit fejtem, amennyit akartam. Külön etetni, takarmányozni nem kellett őket, elég volt a legelés. A gazda is jól járt, mert övé volt a szőr, meg a bárány, és egész nyáron nem volt semmi dolga a birkákkal. Mindszentkor én hajtottam őket vissza a

bárányokkal együtt. Ha beteg volt a jószág, szólni kellett, jöjjenek érte. Ha megdöglött, a bőrt elvittem, azzal számoltam el.

293.

130.
Rovó János
68 éves juhosgazda

A közbirtokosság legelőrészeit az egyes gazdák az örökföldjeik után kapták, arányos részben. Akinek van része, mindenütt legeltethet, a nagylegelőn, libalegelőn, szérűskertben egyformán. Most, hogy elszaporodott a nép, mindenki földet akar, mind többet vesznek el a legelőből, most is minden megkérdezés nélkül elvettek futballpályának egy darabot. Nemsokára vége lesz a legelőnek.

293.

130.
Rovó János
68 éves juhosgazda

A legeltetési társulatnak van egy elnöke, pénztárosa és pusztagazdája. Az elnök nem csinál semmit, csak aláírja a meghívókat a gyűlésre. 25 forintot kap egy hónapra. A pénztáros és a gazda 75-75 forintot kapnak egy hónapra. A pusztagazda felügyel a pásztorokra, és a házi kezelésben lévő felesben kiadott földekre. Van olyan feles, aki már 5 éve csinálja, de egy évre szerződnek. Ebben az évben feles a vetőmag is, eddig a feles adta, rendelet hozta a változást.

293.

131.
Ílta Nagy Gyula Károly
81 éves, 6 hold

Régen a legeltetési társulatot **nyomással bíró gazdaságnak** nevezték. A nyomás a legelőt, illetőleg a legelőrészt jelentette. Egy rész két 988-adot tett ki, de lehetett valakinek több része is. Amikor az árvíz után 1880 vagy 1881-ben kiosztották a földeket /Ingyönös, Új föld, Ásványhát tagokban/, annak 1 holdjához járt egy rész. Voltak, akik mások részét összevásárolták. A legeltetésért fizettek a nyomással bírók is, de kevesebbet. 20 éve lehetett, hogy egy gazda javasolta, hogy fizessenek egyenlően: miért nyomják meg a szegényeket, mi jobban megbírjuk. Azóta egyenlően osztják fel a terheket, kiszámításuk az év elején történik. (Apaállatok tartására, kút rendbentartására stb.)

Régen a gazdasági elöljárók az elnök, az öreg-gazda és a két pusztagazda voltak. 3 évre választották őket. Szavazati jog a részesedés után járt, több rész után több szavazat. Ma már fejenként szavaznak.

293.

132.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

A közbirtokosság vagyona 295 hold legelő és 25 hold szántó, amit kiadnak mindig felesbe, de egy darabja fenn van tartva apaállatok részére. Egy legelőrész 1/988-ad és kb 60 négyszögöl. A 988-as szám eredete: alkalmasint annyi darabba szakították régen a földet, amikor először elosztották a szántókat. A fertályos gazdáknak 8/988-ad részük volt.

Az Ingyenes és Ásványháti dűlőket már később osztottuk ki, a Kiskemes dűlőt is. Aki fél holdat kapott valamelyikből, az kapott egy legelőrészt. Így jött ki a 988-ad rész. Volt, akinek jutott, akinek nem jutott, akik kaptak, azok voltak az **úrbéresek**. A többiek dolgoztak azoknak, akik kaptak. Bérföldben dolgoztak, vagy elmentek Szegedre az építkezéshez.

293.

133.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Régen a legelőre csak az hajthatta ki a marháját, akinek része volt. Egy részvény jövedelmezett 3-4 régi forintot, de a tagdíjat kellett azért fizetni. Akinek nem volt része és ki akart hajtani, az legelőbért fizetett, és ebben osztoztak a **részesek**. Az új rendelet szerint csak a 18 h földdel bíró nem hajthatja ki a jószágát a legelőre, más mindenki kihajthatja és annyit fizet, mint akinek van része. Ezért most a közbirtokosságnak kevés a jövedelme és nem adnak pénzt a legelőrészért.

343.

134.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Családtagok vehetnek egymás helyett földet vagy marhát, a lányomat, fiamat elküldhetem, hogy "nézd meg, és vedd meg, meg is veheti". Ezt elfogadják a faluban, mert mindenki ismeri egymást és nagyon jól tudják, hogy az igazi vevő nem a fiam, hanem én vagyok. Megtörténik

vásárban is, hogy a feleségem van a kocsinál, és én elmentem meginni egy pohár felest, miközben jön egy vevő a marhára. Ilyenkor a feleségem eladhatja a marhát, de ha én nem írom alá a vételt, akkor nem számít. Mert én vagyok a gazdája. Ha megbízok valakit egy marha eladásával, akkor meghatározom az árat, és a megbízottam annál olcsóbban nem adhatja azt el. A vétel már nehezebb, mint az eladás. Ott a gazda mindig maga szeret eljárni, de ha már ismeri a jószágot, olyankor elküldheti a fiát vagy lányát. De mégis ő a vevő.

346.

135.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

A feleségem nevét csak **suttyomban** írhatom alá, hivatalosan nem. Ha keresztet tesz az asszony, akkor én oda írhatom a nevét. De ha nincs ott a feleség, akkor nem írhatom alá. Anélkül, hogy valaki megbízott volna valamivel, nem tehetek semmit, a szomszéd nevében nem vehetek, nem adhatok el, nem írhatok alá semmit, mert ha a szomszéd megtudja, akkor kirúg. Ha egy-két forintról van szó, akkor még megtehetem. De ha többről, akkor nem.

347.

136.
Révész Tapasz János
59 éves, 5 hold

Fogas kérdés az ügyvédekről beszélni. Ugyanúgy mondhatnék róluk jót is, mint rosszat. Sok eset előfordult, hogy **mindkét oldalról kenik a kereket és elfogadja, az a fontos, hogy a tarisznyája megteljen.** Mentsen meg az Úristen az ügyvédtől, de van úgy, hogy nem tudja az ember elkerülni őket. Nekem is volt egy esetem az ügyvéddel, amikor egy szomszédtól átvettem egy haszonbérelt földet, de úgy, hogy az ő nevén maradt a költségek miatt. Ő azt mondta, hogy minden adót befizetett, amikor megvettem tőle a földet, aztán később kihozták nekem visszamenőleg az adót, hogy én fizessem ki. Nem tehettem másképp, minthogy ügyvédhez kellett hogy menjek, de kikötöttem, egy fillért sem, csinálja úgy, hogy neki is, meg nekem is jó legyen. Jó volt az ügyvéd, mert nem került egy fillérembe sem és mindent elintézt.

Az ügyvédet úgy választják ki, hogy az egyiknek jól csinálta a dolgát, és akkor az ilyen mondja a másiktak, hogy "oda eredjél, mert az jó ügyvéd". Van olyan ügyvéd Szegeden, akinek "felhajtója van a faluban, és az ilyennek aztán díjtalanul intézi az ügyeit. Az illet nem tartjuk becsületesnek, de ha a másik oldalát vesszük, a kenyerét keresi vele. Van úgy, hogy valakit "jégre ejtenek" az ügyvéd segítségével. A Koszó-kocsmán innen, az ártézi kút mellett van a Bagolyvár, ahol egy **pesti rossznő** lakott. Összeköltözött vele Csonka Pali, de Ördög Palit is tartotta a nő, az volt a barátja. Csonka Palival "csak úgy lakott", egymásért dolgoztak. Amikor már unta a nő a dolgot Palival, beperelte. Azt hozta fel, hogy a házvezetónője volt, és ennyi- és ennyi pénzzel tartozik neki, amiért sok éven keresztül dolgozott a házában.

Az ember azzal védekezett, hogy férj és feleség voltak, de amikor kérték tőle a házasságlevelet, persze hogy nem tudta felmutatni. A törvény erre kimondotta, hogy ha házvezetónőt tartott, hát fizessen. Így aztán az ügyvéd elcsókolta Palikától a házat, és Piros nyerte el azt. Az egész falu tudta, hogy mint áll a dolog, és mindenki igazságtalannak látta, de nevettek is rajta. Az ügyvéd nem volt hibás, mert neki az volt a kötelessége, hogy a védenre felé hajtsa a dolgokat. Igaz, hogy Palika nem áldotta Müller ügyvéd urat, még a hétszentségét is oda fűzte, amikor megemlékezett róla. Egy olyan embernek, aki nem foglalkozik ügyvédekkel és csak hall róluk, **borsókázik a háta**, ha ügyvédhez kell menni, vagy a törvénybe hívják. Sohase tudja az ember, ha törvénybe hívják, hogy eljön-e az nap, vagy csak pár hét múlva.

IRODALOM

- Bónis György
1939/a Magyar népi jog. Magyar Szemle XXXVI. 121-126.
- Bónis György
1939/b 1. sz. kérdőív a magyar jogi néphagyományok összegyűjtéséhez. Budapest
- Bónis György
1941 Egyke és jogszokás a Garamvölgyén. Társadalomtudomány XXI. 288-309.
- Bónis György
1942/a Magyar törvény, magyar lélek. Hittel VII. 410-421.
- Bónis György
1942/b Magyar jog - székely jog. Kolozsvár
- Bónis György
1942/c Törvény és szokás a Hármaskönyben. Kolozsvár
- Bónis György
1943/a Népi jogéletkutatás. Társadalomtudomány XXIII. 278-281.

- Bónis György
1943/b *Jogtörténet és művelődéstörténet. Magyar Jogi Szemle XXIV.* 288-293., 341-346.
- Bónis György
1948 *Népi szemlélet és jogalkotás. Puszták Népe III.* 15-23.
- Bónis György
1956 *A népi jogszokáskutatás mérlege. Az MTA Néprajzi Főbizottságában 1956-ban tartott előadás sokszorosított szövege.*
- Börcsök Vince
1971 *A falu közigazgatása, a lakosság jogtudata és jogi szokásai. In: Tápé története és néprajza. (Szerk.: Juhász Antal) Tápé, 243-255.*
- Papp László
1948 *Vezérfonal a népi jogélet kutatásához. Budapest*
- Tárkány Szücs Ernő
1944 *Mártély népi jogélete. Kolozsvár.*
- Tárkány Szücs Ernő
1943 *A kalotaszegi népi jogéletkutatás. Néprajzi Értesítő XXXV.* 253- 254.
- Tárkány Szücs Ernő
1948 *A népi jogéletkutatás problémái a Nagy-Alföldön. In: Az Alföldi Tudományos Intézet Évkönyve. I. Szeged, 302-311.*
- Tárkány Szücs Ernő
1981 *Magyar jogi népszokások. Budapest*

Bónis György and his Colleague's Collection of Folk Customs Relating to Law at Tápé

(Source publication)

I.

KÓHEGYI, MIHÁLY and NAGY, JANKA TEODÓRA

On István Győrffy's initiative a research programme of folk customs relating to law was started supported by the Ministry of Justice in the 1930's, in which more than a hundred researches were collecting data at several settlements of the country between 1939 and 1948. György Bónis was one of those who participated in the movement that set the collection of principles and habits of law of common knowledge as its aim. In his articles and studies. He discussed theoretical and methodological problems of the research of folk traditions of law; together with his students he was one of the fieldworkers, and later he was the one to summarise and evaluate the results from the point of view of the history of law.

Being the professor of the University of Szeged, he organised fieldwork with his students between September 1st and October 15th 1948 at Tápé. One portion of this material was used by Vince Börcsök in his summary of the folk customs of law of Tápé, and also Ernő Tárkány Szücs mentioned some examples from Tápé in his explanations of certain-folk customs of law. The quality and richness of the material, collected by – quoting László Papp – “professional knowledge of a lawyer and methods of an ethnographer”, makes it necessary to be published completely, since this source material – similar to which we cannot collect today – can serve as valuable data, and solid base for the research of certain changes.

In the first part of our source-publication we publish the first portion (slips 1–137.) of the material stored on 7 sheets, 267 slips and 1 picture under the title “Folk Customs of Law. Tápé. Bónis György and colleagues”, registration code EA 2133 after a short summary of the history of research.

